

Barnets rett til å bli hørt i
barnevernssaker, med særlig
vekt på gjennomføringen i
Høyesterett og Fylkesnemnda
for barnevern og sosiale saker.

Kandidatnummer: 663

Leveringsfrist: 25.11.2014

Antall ord: 17 960

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Oppgavens tema.....	1
1.2	Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker	1
1.3	Kilder og metode.....	2
2	BARNETS RETT TIL Å BLI HØRT	3
2.1	Generelt om retten til å bli hørt.....	3
2.2	Barnets rett til å bli hørt etter FNs barnekonvensjon artikkel 12	3
2.3	Gjennomføring i nasjonal lovgivning	5
2.3.1	Gjennomføringen i de ulike bestemmelsene	5
2.3.2	Barnevernloven § 4-1 – nytt annet ledd.....	7
2.3.3	Den rettslige plasseringen av barnets beste i barnevernloven	8
2.4	Vekten av barnets mening.....	10
2.4.1	Innledning	10
2.4.2	Uttalelsens egenvekt	10
2.4.3	Uttalelsenes relative vekt.....	11
2.4.4	Konklusjon.....	12
2.5	Hvordan skal barnet høres?.....	13
2.5.1	Innledning	13
2.5.2	Barnets partsrettigheter	13
2.5.3	Oppnevnt talsperson	14
2.5.4	Sakkyndig rapport.....	14
2.6	Særlig sårbare grupper	15
2.6.1	Innledning	15
2.6.2	Barn med lav alder.....	16
2.6.3	Barn utsatt for omsorgssvikt eller overgrep	17
2.6.4	Etniske minoritetsgrupper.....	17
2.7	Mulige feilkilder ved barnas uttalelser.....	18
2.7.1	Innledning	18
2.7.2	Intervjuers kompetanse	18
2.7.3	Lojalitetskonflikt eller ytre påvirkning.....	19
3	PRAKSIS FRA HØYESTERETT	20
3.1	Innledning	20
3.1.1	Utvalg av saker	20
3.2	Hvem blir hørt.....	20

3.3	Hvordan blir barnet hørt.....	21
3.3.1	Innledning.....	21
3.3.2	Uttalelse til sakkyndig	21
3.3.3	Uttalelser til andre	22
3.3.4	Oppsummering	22
3.4	Innholdet av barnets uttalelser	22
3.5	Vekten av barnets uttalelser	23
3.5.1	Innledning.....	23
3.5.2	Uttalelsens egenvekt.....	23
3.5.3	Uttalelsens relative vekt.....	25
3.5.4	Oppsummering	25
3.6	Særlige sårbare barn.....	26
4	PRAKSIS FRA FYLKESNEMNDA FOR BARNEVERN OG SOSIALE SAKER	27
4.1	Innledning	27
4.1.1	Utvalg av saker	27
4.2	Hvem blir hørt.....	27
4.2.1	Innledning.....	27
4.2.2	Nedre aldersgrense?.....	28
4.2.3	Oppsummering	29
4.3	Hvordan blir barnet hørt.....	29
4.3.1	Innledning.....	29
4.3.2	Barnet har partsrettighet	29
4.3.3	Uttalelse via talsperson.....	30
4.3.4	Uttalelse via sakkyndig.....	31
4.3.5	Uttalelse til andre.....	33
4.3.6	Oppsummering	33
4.4	Innholdet av barnets uttalelse.....	33
4.4.1	Innledning.....	33
4.4.2	Vedtak vedrørende omsorgsovertakelse	34
4.4.3	Vedtak vedrørende tilbakeføring	35
4.4.4	Vedtak etter barnevernloven § 4-20	36
4.4.5	Vedtak vedrørende samvær	36
4.4.6	Avgjørelser hvor barnet uttaler seg om flere spørsmål.....	37
4.4.7	Oppsummering	38
4.5	Vekten av barnets uttalelser	38
4.5.1	Innledning.....	38
4.5.2	Uttalelsens egenvekt.....	38

4.5.3	Uttalelsens relative vekt.....	40
4.5.4	Tolkning av atferd som uttrykk for barnets mening.	41
4.5.5	Oppsummering	42
4.6	Særlig sårbare barn.....	43
4.7	Barnet har ikke blitt hørt – saksbehandlingsfeil.....	43
5	OPPSUMMERING AV PRAKSIS FRA HØYESTERETT OG PRAKSIS FRA FYLKESNEMNDA FOR BARNEVERN OG SOSIALE SAKER	45
6	AVSLUTNING.....	46
	LITTERATURLISTE.....	47

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

Jeg vil undersøke hvordan barns rett til å bli hørt i barnevernssaker blir gjennomført i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, og hvordan det blir gjennomført av Høyesterett. Retten til å bli hørt følger overordnet av FNs konvensjon om barnets rettigheter artikkel 12, som er gjeldende som norsk lov med hjemmel i lov 21 mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett § 2 nr 4. Det følger av menneskerettighetsloven § 3 at ved motstrid skal bestemmelsene i konvensjonen gå foran annen norsk lovgivning. Retten til å bli hørt er også innført direkte i lov 17 juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester § 6-3.

Spørsmålet om barns rettigheter ved behandlingen av en barnevernsak kan deles i tre: Barnets selvbestemmelsesrett, barnets rett til å bli hørt og spørsmålet om barnet kan utøve partsrettigheter i sak som direkte gjelder barnet.¹ Jeg skal i denne oppgaven fokusere på barnets rett til å bli hørt.

1.2 Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker

Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker er en statlig uavhengig nemnd som har til oppgave å fatte vedtak etter barnevernloven. Fylkesnemnda er et forvaltningsorgan som arbeider etter en domstolsmodell. Overprøving av nemndas vedtak skjer ved domstolene.² Det er 12 fylkesnemnder i Norge, spredt utover landet.

Fylkesnemndas sammensetning i den enkelte sak følger av barnevernloven § 7-5: Nemnda skal bestå av nemndsleder, som skal være jurist, ett medlem fra det fagkyndige utvalget og ett medlem fra det alminnelige utvalget. Ved kompliserte saker kan nemndsleder beslutte at nemnda skal settes med to fagkyndige og to alminnelige medlemmer.

Fylkesnemnda reiser ikke sak på eget initiativ. Det følger av barnevernloven § 7-1 annet ledd jf. § 8-4 at fylkesnemnda avgjør saker som reises av barneverntjenesten i den kommune der barnet oppholder seg. Dette følger også av § 7-10 første ledd. En unntaksregel fra dette fremgår av § 7-10 fjerde ledd, der fylkesmannen er gitt kompetanse til å foreslå tiltak for nemnda.

¹ Ot.prp.nr.44(1991-1992)s.79-80

² BLD(2014)

1.3 Kilder og metode

Jeg vil her gi en kort oversikt over kildematerialet og metoden anvendt i oppgaven. Rettskildene jeg har brukt er FNs barnekonvensjon, barnevernloven med tilhørende forarbeider, andre tilgrensede lover, forskrift med hjemmel i barnevernloven, utlendingsloven og straffeprosessloven, høyesterettspraksis, avgjørelser fra fylkesnemnda, rundskriv, juridisk teori og reelle hensyn.

Av juridisk litteratur har jeg brukt fagbøker fra sentrale forfattere innen barneretten, flere ulike forskningsrapporter som grenser til mitt tema, og jeg har anvendt uttalelser fra FNs barnekomité for å se hvordan artikkel 12 i barnekonvensjonen er ment å skulle forstås.

Jeg har gjennomgått saker som gjelder ulike bestemmelser i barnevernloven. Barnets rett til å bli hørt gjelder uavhengig av hvilken bestemmelse tiltaket er hjemlet i, og jeg ser derfor på gjennomføringen av denne rettigheten generelt i barnevernssaker.

Rettspraksis fra Høyesterett har jeg anvendt på to ulike måter: Jeg har i kapittel 2 brukt den som uttrykk for gjeldende rett gjennom sin presedensvirkning, og jeg har i kapittel 3 gjennomgått praksisen for å se hvordan Høyesterett faktisk gjennomfører barnets rett til å bli hørt i praksis.

Jeg har brukt avgjørelsene fra fylkesnemnda for å se hvordan rettigheten gjennomføres i praksis. Jeg valgte å anvende fylkesnemnda fordi det er der det treffes flest vedtak og hvor lovfestingen av retten til å bli hørt får størst praktisk betydning. Intensjonen er å vurdere nemndas praksis opp mot gjennomføringen i Høyesterett og gjeldende rett for øvrig for å avgjøre om rettigheten er reell ved praktisk anvendelse. Avgjørelsene fra nemnda er ikke brukt normativt da de har lav vekt som rettskilder, men de er brukt empirisk for å avdekke hva som skjer ved praktisk anvendelse av lovbestemmelsen.

2 Barnets rett til å bli hørt

2.1 Generelt om retten til å bli hørt

Et barns rett til å bli hørt i saker som angår det selv er en grunnleggende rettighet som gjelder for ethvert barn. Den er nedfelt i FNs barnekonvensjon artikkel 12, men den er også gjentatt flere steder i nasjonal lovgivning, deriblant i barnevernloven § 6-3. For å ivareta barnets autonomi og verdighet som individ er det grunnleggende at de gis en rett til å ytre seg om forhold som angår dem og at disse ytringene blir hørt og vektlagt.

Barnets rett til å bli hørt er en rett til medbestemmelse i alle forhold som vedrører barnet. En slik medbestemmelse strekkes likevel ikke så langt at det er en rett til selvbestemmelse. Et barns mening må alltid ses i lys av det som er til barnets eget beste og det kan begrenses deretter. Begrunnelsen for dette er at barn ikke alltid vil kunne se hele situasjonen og dets konsekvenser klart for seg og de vil ikke være i stand til å bedømme situasjonen på en slik måte at de fullt ut kan råde over sitt eget liv. Dette gjenspeiles ved at barnets mening og ytringer vektlegges i henhold til barnets alder og modenhet.

Barnets rett til å uttale seg er ingen plikt³. Dersom et barn vegrer seg for å gi uttrykk for sine tanker og meninger om det aktuelle forholdet, må det formidles til barnet at det ikke er forpliktet til å uttale seg og at det er lov å velge å ikke ytre seg. Barn kan bli belastet av en følelse av lojalitet til foreldre eller andre, noe som vil gjøre dem ukomfortable med å uttale seg om situasjonen, ofte i frykt for å velge side i en konflikt.

2.2 Barnets rett til å bli hørt etter FNs barnekonvensjon artikkel 12

Barnets rett til å bli hørt er nedfelt i FNs barnekonvensjon artikkel 12, og lyder slik i oversatt versjon:

- «1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.*
- 2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.»*

Komiteen for barnets rettigheter, FNs barnekomité, har slått fast at artikkel 12 står som ett av fire generelle prinsipper i FNs barnekonvensjon, sammen med retten til ikke-diskriminering,

³ Høstmølingen(2012)s.98

retten til liv og prinsippet om barnets beste⁴. At rettighetene er ansett som generelle prinsipper medfører at de skal tas hensyn til ved gjennomføringen av alle andre rettigheter etter konvensjonen.

Ved at artikkel 12 slår fast at «partene skal garantere» barnets rett til å gi uttrykk for sine synspunkter, forpliktes partene til både å opprette ordninger som tillater barnet å få uttrykt sine synspunkter og til å vektlegge disse synspunktene.⁵

Artikkel 12 oppstiller ikke noen nedre aldersgrense for når retten til å bli hørt utløses. Gjennom ordlyden «barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter» fastslår man at det skal gjøres en helthetsvurdering i det enkelte tilfelle av hvorvidt barnet bør få uttale seg eller ikke. Gjennom denne formuleringen sikrer man at partene ikke setter en absolutt nedre aldersgrense for denne retten, og at alle grupper av barn blir vurdert og inkludert. Forskning har vist at barn er i stand til å danne synspunkter tidlig i livet, noe som forplikter partene til også å anerkjenne non-verbal kommunikasjon som atferd, kroppsspråk, tegninger, etc. Videre sikrer denne ordlyden at barn med kommunikasjonsvansker også får mulighet til å ytre seg, selv om de måtte trenge bistand for å greie å uttale seg. Dette gjelder for eksempel barn med nedsatt funksjonsevne, barn som tilhører minoriteter eller urbefolkning. Dette understrekes i avsnitt 21 i Generell kommentar nr. 12 fra Barnekomiteen. Barns rett til å bli hørt i ung alder fremgår også av Barnekomiteens generell kommentar nr. 7.

Gjennom bruken av begrepet «til fritt å gi uttrykk for» presiseres det at barnet selv velger om han/hun ønsker å uttale seg om det aktuelle forholdet, og at det ikke skal utøves press for å få barnet til å ytre seg. Dette medfører også at barnet ikke skal utsettes for unødvendig påvirkning eller manipuleres. Barnet skal informeres tydelig om at det ikke foreligger noen plikt til å ytre seg.

I relasjon til begrepet «alle forhold som vedrører barnet» påpekes det fra barnekomiteen at dette skal tolkes vidt, slik at barna inkluderes både i de personlige forhold, men også i de sosiale prosessene i samfunnet de lever i.⁶

Vekten av barnets synspunkter skal, i følge artikkel 12, være i samsvar med dets alder og modenhet. Dette medfører at jo eldre barnet er, jo høyere vekt skal uttalelsene gis. Ved å inkludere modenhet som vurderingsmoment sikrer man at det ikke er alderen alene som er avgjørende for hvilken vekt uttalelsene skal gis. Med modenhet refereres det til barnets evne til å forstå

⁴ Generell kommentar nr.12(2009):avsnitt 2

⁵ Generell kommentar nr.12(2009):avsnitt 19

⁶ Generell kommentar nr.12(2009):avsnitt 27

og vurdere saksomfanget og hvilke følger en sak vil ha. I mer komplekse saker vil det stilles strengere krav til modenhet for at barnets uttalelse skal tillegges særlig vekt.

Artikkel 12 nr. 2 sikrer at barnet skal gis anledning til å bli hørt i rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet. Dette pålegger partene en plikt til å tilrettelegge for at barnet kan uttale seg i alle aktuelle prosesser, både de som barnet selv har tatt initiativ til og de som de har en mer indirekte rolle i. Denne retten skal sikres enten ved at barnet blir hørt direkte, eller gjennom en representant/talsperson. Hvilken representant som er den beste for barnet beror i noen grad på situasjonen. I enkelte tilfeller kan en eller begge av foreldrene tenkes å være et godt valg som representant for barnet. I en rekke saker, herunder barnevernsaker, er det en risiko for interessekonflikt mellom barnet og foreldrene. Det er avgjørende for riktig gjennomføring av rettigheten at barnets representant formidler barnets synspunkt på en korrekt og upartisk måte.⁷

2.3 Gjennomføring i nasjonal lovgivning

2.3.1 Gjennomføringen i de ulike bestemmelsene

Barnets rett til å bli hørt er gjennomført i en rekke nasjonale lover, deriblant i barnevernloven § 6-3, barnelova⁸ § 31 og adopsjonsloven⁹ § 6. Barnets rett til å bli hørt ble, sammen med hensynet til barnets beste, barnets rett til utvikling og vern om barnets personlige integritet, opphøyd i Grunnloven i ny § 104, innført ved lovendring i 2014 med slik ordlyd i første ledd:

«Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling.»

Bestemmelsen ligger svært tett opp mot ordlyden i artikkel 12 i FNs barnekonvensjon. I innstillingens¹⁰ punkt 2.1.10 vises det til barns rettigheter i Barnekonvensjonen, og det vises videre til at bestemmelsen vil være i tråd med punkt 5.1 i Innst.O.nr.92 (2002-2003). Her påpekes viktigheten av at prinsippet om barns medbestemmelsesrett i Barnekonvensjonen artikkel 12 konkretiseres og synliggjøres i annen norsk lovgivning. Det fremgår altså klart at dette er lovgivers intensjon ved innføringen av Grunnloven § 104.

⁷ Generell kommentar nr.12(2009):avsnitt 36

⁸ Lov 8 april 1981 nr.7 om barn og foreldre

⁹ Lov 28 februar 1986 nr.8 om adopsjon.

¹⁰ Innst.186 S(2013-2014)

Retten til å bli hørt er i stor grad gjennomført på samme måte i nasjonal lovgivning, og jeg skal i det følgende fokusere på gjennomføringen slik den fremstår i barnevernloven § 6-3:

«Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Et barn kan opptre som part i en sak og gjøre partsrettigheter gjeldende dersom det har fylt 15 år og forstår hva saken gjelder. Fylkesnemnda kan innvilge et barn under 15 år partsrettigheter i særskilte tilfeller. I sak som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker eller tiltak for barn som kan være utsatt for menneskehandel, skal barnet alltid regnes som part.»

En tydelig forskjell på fremstillingen av denne rettigheten i Barnekonvensjonens artikkel 12 og § 6-3 1.ledd er at det tilsynelatende er innført en nedre aldersgrense på 7 år. Denne nedre grensen ble endret fra 12 år til 7 år ved lov nr.86/2003, i forbindelse med inkorporering av barnekonvensjonen. Bestemmelsen er likevel i samsvar med artikkel 12, da tilleggsvilkåret «yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter» også er inntatt. Barnekomiteen fraråder at det settes en nedre aldersgrense, men den nasjonale gjennomføringen er likevel ikke i strid med konvensjonen så lenge den suppleres med en skjønnsmessig vurdering for yngre barn¹¹. Barne- og familiedepartementet drøftet i forarbeidene hvorvidt man skulle ha en ren skjønnsmessig vurdering for når barnet skal bli hørt, slik som i artikkel 12, eller om man skulle sette en nedre grense for når man har en ubetinget rett til å bli hørt. De konkluderte med at en vil sikre flest barn muligheten til å bli hørt ved å sette en nedre aldersgrense, samtidig med å inkludere en skjønnsmessig vurdering for barn under denne aldersgrensen. På denne måten unngår man noe av risikoen ved å overlate det til den enkelte barnevernsansattes skjønn å vurdere hvorvidt et barn skal høres.¹²

Barnevernloven § 6-3 første ledd skiller seg noe fra barnelova § 31 annet ledd ved at barnevernloven ikke inneholder vektnormen i § 31 som sier at ved fylte 12 år skal barnets mening ilegges stor vekt. Denne forskjellen kommenteres av Høyesterett i Rt-2006 s.1308 i avsnitt 59, hvor førstvoterende begrunner dette med ulikheten mellom det de to lovene regulerer:

¹¹ Høstmølingen(2012)s.100

¹² Ot.prp.nr.45(2002-2003) punkt 5.2.2.2

«Når vilkårene for omsorgsovertakelse etter barnevernloven er til stede, er situasjonen for barnet en annen enn når det ved samlivsbrudd er tvist om hvem av foreldrene som skal ha den daglige omsorgen for barnet.»

Det ble påpekt i Ot.prp.nr.45 at det er forskjeller mellom barnevernloven, barnelova og adopsjonsloven som begrunner å ha ulik gjennomføring av barnekonvensjonen artikkel 12. Det vises her til at barneloven primært gjelder forholdet mellom barn og foreldre, mens barnevernloven og adopsjonsloven regulerer utøving av offentlig myndighet, og at myndighetene har et større ansvar etter barnevernloven.¹³

Retten til å bli hørt gjelder på alle nivå i saken. I en kjennelse fra Høyesteretts ankeutvalg fra 2013¹⁴ kom ankeutvalget til at kjennelsen fra lagmannsretten måtte oppheves, da barnet på 13 år ikke var hørt i lagmannsrettens behandling. Lagmannsretten viste til at barnet fikk formidlet sin mening via talsperson under tingrettens behandling og mente at dette var tilstrekkelig. Høyesterett fant at dette var saksbehandlingsfeil, jf tvisteloven § 29-21 første ledd.¹⁵

Heller ikke etter nasjonal lovgivning har barnet noen plikt til å uttale seg. Dette tydeliggjøres ved bruken av ordlyden «gis anledning til å uttale seg». Også etter norsk rett skal barnets gis informasjon om at det kun trenger å uttale seg om saken dersom det selv ønsker det.

2.3.2 Barnevernloven § 4-1 – nytt annet ledd.

Ved lovendring i 2013 ble det innført et nytt annet ledd i bvl. § 4-1 med denne ordlyden:

«Barnet skal gis mulighet til medvirkning og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet. Barn som barnevernet har overtatt omsorgen for kan gis anledning til å ha med seg en person barnet har særlig tillit til. Departementet kan gi nærmere forskrifter om medvirkning og om tillitspersonens oppgaver og funksjon.»

Bestemmelsens første punktum er ment som et supplement til § 6-3. Det fremgår av bestemmelsens forarbeider at den skal tydeliggjøre viktigheten av at barn og unge i kontakt med barnevernet får tilgang til god informasjon, og mulighet til medvirkning under hele sakens forløp. Denne retten skal gjelde forløpende ved undersøkelse, ved gjennomføring av tiltak og ved utarbeidelse av tiltaksplaner.¹⁶

¹³ Ot.prp.nr.45(2002-2003) punkt 5.2.1

¹⁴ Rt-2013 s.1176

¹⁵ Lov 17 juni 2005 nr.90 om mekling og rettergang i sivile tvister

¹⁶ Prop.106 L(2012-2013) Kapittel 31

Departementet drøftet begrepsbruken i den nye bestemmelsen og falt ned på «medvirkning». I dette begrepet ligger det at barnet skal bli godt og skikkelig informert, bli hørt og få anledning til å uttale seg i trygge omgivelser og på måter som gir barnet en følelse av å bli lyttet til og tatt hensyn til.¹⁷

Den nye bestemmelsen er ment å gi samme anvendelse som § 6-3, altså en rett for alle barn som er i stand til å gi uttrykk for egne synspunkter.

I annet ledd er det også inntatt en rett for barnet til å ha med seg en tillitsperson. Det følger av kapittel 31 i Prop.106 L at tillitspersonen skal fungere som en støtteperson for barnet, og gi det større trygghet i sitt møte med barnevernet. Tillitspersonen skal kun være et supplement, og er ikke ment å komme i stedet for talsperson eller andre.

2.3.3 Den rettslige plasseringen av barnets beste i barnevernloven

Vurderingen av barnets beste kommer inn på litt ulike måter i de ulike bestemmelsene i barnevernloven. Noen steder er den oppstilt som et materielt vilkår i selve bestemmelsen, mens i andre bestemmelser kommer den kun inn gjennom den overordnede vurderingen etter barnevernloven § 4-1. Det er ulike vilkår for iverksettelse av de ulike tiltakene i lovens kapittel 4. Jo mer alvorlig situasjonen må være for å oppfylle vilkårene for tiltak, dess mer skal det til for å bøte på dette slik at man likevel ikke gjennomfører tiltaket.

Jeg skal i det videre kort belyse hvordan kravet til barnets beste-vurderingen kommer inn i de mest anvendte bestemmelsene i min oppgave.

2.3.3.1 § 4-12 - Omsorgsovertakelse

Barnevernloven § 4-12 første ledd oppstiller fire alternative grunnvilkår for omsorgsovertakelse av et barn. I tillegg til disse vilkårene skal det gjøres en nødvendighetsvurdering hvor det vurderes om situasjonen kan avhjelpes ved hjelpetiltak. Dersom vilkårene i første og annet ledd er oppfylt, skal det likevel vurderes hvorvidt omsorgsovertakelsen likevel skal iverksettes. Dette fremgår av ordet «kan» i første ledd. Sett i sammenheng med § 4-1 første ledd viser dette til en helhetsvurdering av hva som vil være til barnets beste.

Det følger av rettspraksis at vilkårene i første ledd er svært strenge, og at situasjonen skal være svært alvorlig før disse er oppfylt, jf. Rt-2002 s.875. Når vilkårene er oppfylt befinner altså barnet seg i en svært alvorlig omsorgssituasjon. Det skal da svært mye til for å veie opp for dette, men barnets eget ønske er en av tingene som kan gjøre det.

¹⁷ Prop.106 L(2012-2013) punkt 18.4.1.1

2.3.3.2 § 4-19 - Samværsrett

Utgangspunktet i bestemmelsen er at barn og foreldre har rett til samvær med hverandre. Det følger av annet ledd at fylkesnemnda, av hensyn til barnet, kan fatte vedtak om at det ikke skal være samvær. Det følger av forarbeidene¹⁸ at samværet skal fastsettes etter en konkret vurdering, hvor man etter § 4-1 skal legge avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det beste for barnet. Dette følger også av Rt-2002 s.908.

Det skal svært mye til for å nekte samvær med biologiske foreldre. Det følger av Rt-2002 s.908 at det kreves «spesielle og sterke grunner» for å frata foreldrene rett til samvær. Dette er senere gjentatt i Rt-2004 s.1046. Barnets synspunkter vil være et moment i vurderingen av om det er til barnets beste å gjennomføre samvær. Dersom situasjonen er så alvorlig at det er grunnlag for å nekte samvær skal det svært mye til for at barnets ønske kan endre på dette.

2.3.3.3 § 4-20 – Fratakelse av foreldreansvar og adopsjon

Dersom fylkesnemnda har vedtatt å overta omsorgen kan de også frata foreldrene foreldreansvaret. Dersom dette også gjøres kan det videre gis samtykke til adopsjon av barnet. Fire kumulative vilkår for adopsjon fremgår av bestemmelsens tredje ledd. Også her er vilkårene svært strenge.

I kontrast til de øvrige bestemmelsene kommer hensynet til barnets beste inn som et eget materielt vilkår i bestemmelsen, jf tredje ledd bokstav b. Det følger av proposisjonen på side 53¹⁹ at hensynet til barnets beste slik det fremgår av § 4-20 ikke er ment å ha noen annen realitet enn i § 4-1 første ledd. Begrunnelsen for å nevne det særskilt i § 4-20 er at adopsjon er et svært drastisk tiltak og er ment å være et varig brudd på de rettslige bånd mellom foreldre og barn. Hensynet til barnets beste er da nevnt særskilt for å sikre at det blir vurdert om det er klart bedre for barnet å bli adoptert enn å vokse opp som fosterbarn.

2.3.3.4 § 4-21 – Oppheving av omsorgsovertakelse

Vurderingen etter § 4-21 går i motsatt retning av de andre bestemmelsene. Dersom det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg, skal vedtak om omsorgsovertakelse oppheves. Det skal mye til for å opprettholde omsorgsovertakelsen dersom situasjonen har bedret seg.

¹⁸ NOU 2000:12 s.155

¹⁹ Ot.prp.nr.44(1991-1992)

Et unntak fra dette følger av første ledd annet punktum, hvor det fremgår at avgjørelsen ikke skal oppheves dersom det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet. Det er usikkert om man kan innfortolke en henvisning til en barnets beste-vurdering i ordlyden «alvorlige problemer for barnet». I proposisjonen på side 55²⁰ ser departementet ut til å ta sikte på en videre vurdering enn barnets beste. Et krav om vurdering av barnets beste vil i alle tilfeller gjelde etter § 4-1 første ledd.

2.4 Vekten av barnets mening

2.4.1 Innledning

Vekten av barnets uttalelse kan ses på som todelt; den isolerte vekten av barnets uttalelse - egenvekten av barnets synspunkt og vekten sett i lys av motargumentene – den relative vekten av barnets synspunkt²¹. Vurderingen av barnets uttalelse beror derfor på en helhetsvurdering hvor man vurderer uttalelsen i seg selv og vurderer den sett opp mot andre hensyn og momenter. Dette innebærer at barnets mening ikke nødvendigvis skal ha avgjørende betydning og at andre argumenter kan nødvendiggjøre en annen løsning.²²

Vurdering av egenvekten av barnets uttalelse beror på flere momenter, blant annet barnets alder og modenhet. Dette kommer klart til uttrykk i ordlyden, både etter barnekonvensjonen og i barnevernloven. Andre aktuelle momenter for vurdering av egenvekten er sakens kompleksitet, om barnets mening har vært langvarig og konstant og om barnet har utdypet sine synspunkter.

Vurdering av den relative vekten beror på andre hensyn og momenter i saken. Et typisk mot-hensyn er andre elementer i helhetsvurderingen av barnets beste. Andre relevante momenter er vurderinger og rapport fra sakkyndig og uttalelser fra andre, deriblant foreldre, skole, barnehage, barnevernsansatte, politi, mv.

2.4.2 Uttalelsens egenvekt

Den isolerte vekten av barnets uttalelse beror på en helhetsvurdering av aktuelle momenter. Slik rettigheten fremgår av § 6-3 i barnevernloven skal barnets mening tillegges vekt i sam-svar med barnets alder og modenhet. Dette medfører at barnets uttalelse får høyere vekt jo eldre barnet er og dess mer modent barnet fremstår.

²⁰ Ot.prp.nr.44(1991-1992)

²¹ Høstmølingen(2012)s.114

²² Ot.prp.nr.45(2002-2003) punkt 5.2.2.4

I takt med at barnet blir eldre, økets dets rettigheter og kontrollen over eget liv. I tillegg vil barnet ha en økt forståelse av de ulike aspekter av sin tilværelse og hva som foregår rundt det. Ettersom forståelsen blir større er det også nærliggende at barnet får en større medbestemmelsesrett over sitt eget liv.

I tillegg til barnets alder vil også modenhet spille en rolle i denne vurderingen. Lavere alder kan til en viss grad kompenseres med modenhet, hvor barnet vil kunne ha en bred forståelse av situasjonen til tross for sin alder. Også motsatt vil dette kunne begrense vekten av barnets uttalelse: et kognitivt svakt barns uttalelse vil få lavere vekt til tross for alder, da forståelsen av situasjonen vil være begrenset.

Sakens kompleksitet vil være et relevant moment i vurderingen av uttalelsens egenvekt. Jo mer komplisert saken er, dess vanskeligere vil det være for barnet å forstå alt som foregår og hvilke konsekvenser saken vil kunne få.

Et annet moment ved vurderingen av egenvekten vil være om barnets mening har vært konsekvent og varig. Fylkesnemnda har i flere saker lagt vekt på at barnets ståsted har endret seg, og anvender dette til å moderere egenvekten av barnets uttalelse. I sak fra Fylkesnemnda i Trøndelag fra 2013 uttalte nemnda om to jenter på 15 og 11 år, hvor begge barna ønsket å bo hos mor:²³

«Ved vektleggingen av Jente1 og Jente2s uttalelser, er det også av betydning at deres mening om hvor de vil bo ser ut til å ha skiftet»

2.4.3 Uttalelsenes relative vekt

Uttalelsens vekt i den enkelte sak vil bero på aktuelle motargumenter og mothensyn. Det viktigste momentet som kan moderere barnets uttalelse er totalvurderingen av hensynet til barnets beste.

Barnets beste er et overordnet hensyn, og er et av de fire grunnleggende prinsippene i FNs barnekonvensjon. Etter barnevernloven er dette hensynet oppstilt i § 4-1. Hensynet til barnets beste er en helhetsvurdering, hvor vurderingen av barnets mening inngår som et element. Vurdering av barnets beste innebærer en respekt for barnets rett til å uttrykke seg, og passende vekt må bli gitt til nevnte synspunkter i forhold som angår barnet.²⁴

²³ FNV-2013-188-TRL

²⁴ Generell kommentar nr.14(2013: avsnitt 43, 53

Det følger av barnevernloven § 4-1 første ledd at ved anvendelse av bestemmelser i kapittel 4, skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Det følger implisitt av dette at dersom barnets mening kommer i konflikt med hva som alt i alt er til det beste for barnet, vil det tiltak som er til det beste for barnet bli valgt. Dette følger også naturlig av hvordan man avgjør egenvekten av barnets uttalelser: dersom barnet har dårlige forutsetninger for å se langsiktige konsekvenser, må uttalelsene ilegges mindre vekt. Det samme gjelder ved avveiningen mot hensynet til barnets beste. Dersom fylkesnemnd eller domstol anser et tiltak for å være til barnets beste, vil barnets egen uttalelse i motsatt retning tillegges mindre vekt.

Et annet moment i vurderingen av uttalelsenes relative vekt er uttalelser fra andre personer som har hatt befatning med saken. Dette kan være fra foreldre, skole, barnehage, barnevernsansatte, politi, fosterforeldre, etc. Slike uttalelser vil typisk dreie seg om hvordan barnet fremstår i det daglige, hvordan forholdene ser ut til å være i hjemmet, hva barnet har uttrykt til andre, foreldrenes atferd, barnets atferd og om barnet har hatt skader/blåmerker. Innholdet av uttalelsene fungerer som bevismidler for å belyse hvor alvorlig omsorgssituasjonen er og påvirker i seg selv ikke vekten. Uttalelsene får likevel påvirkning for helhetsvurderingen av hensynet til barnets beste og vil på denne måten få betydning for den relative vekten av barnets uttalelser.

Et tredje moment er sakkyndiges vurdering. I slike saker oppnevnes det ofte en sakkyndig, som utarbeider en helhetlig rapport om barnet og situasjonen for øvrig. I barnevernssaker er det som regel psykologer som er sakkyndige²⁵. Den sakkyndige vil gjennomføre samtaler med barnet og observere barnet i samhandling med foreldre, eller i generelt dagligliv. Etter å ha gjennomført sine undersøkelser, sammenfattes resultatene i en rapport hvor den sakkyndige kommer med en anbefaling i saken. Vurderinger gjort av den sakkyndige kan anvendes som vektnormer som kan påvirke den relative vekten av barnets uttalelse positivt eller negativt.

2.4.4 Konklusjon

Som man ser vil vekten av barnets uttalelser være et resultat av en helhetsvurdering, hvor man både vurderer uttalelsenes egenvekt og relative vekt. Etter ordlyden i barnekonvensjons artikkel 12, og i barnevernloven § 6-3, er vurderingen basert på en høy grad av skjønn, og den enkelte sak må vurderes individuelt ut fra sakens opplysninger og omstendigheter.

²⁵ Lindboe(2012)s.212

2.5 Hvordan skal barnet høres?

2.5.1 Innledning

Den praktiske gjennomføringen av hvordan man lar barnet gi uttrykk for sine synspunkter om saken beror på en rekke omstendigheter: i enkelte tilfeller har barnet partsrettigheter og kan uttale seg direkte til vedtaksorganet eller via egen advokat, barnet kan få oppnevnt en talsperson, eller barnets mening kan innhentes direkte av sakkyndig i saken, av barnevernsansatte eller av nemdsleder.

Det er ingen fastsatt regel på når i saken barnets skal høres. I barnevernssaker inngår høringen som et ledd i en helhetlig prosess, sammen med en lang rekke andre elementer som skal gjennomføres og vurderes.

I det følgende skal jeg redegjøre for de typiske metodene for gjennomføringen av retten til å bli hørt.

2.5.2 Barnets partsrettigheter

Det følger av barnevernloven § 6-3 annet ledd at et barn kan gis partsrettigheter dersom det har fylt 15 år og forstår hva saken gjelder.

Dersom barnet har fylt 15 år gis det samme rettigheter etter forvaltningsloven²⁶ som andre alminnelige parter. Dette innebærer at barnet har rett til forhåndsvarsel, innsyn, begrunnelse og klageadgang, jf. forvaltningsloven kapittel IV. Barn med partsrett etter § 6-3 annet ledd kan bringe fylkesnemndas vedtak inn for tingretten, jf. barnevernloven § 7-24 1.ledd.

I særskilte tilfeller kan fylkesnemnda innvilge slike rettigheter til barn under 15 år. Dette kan også gjøres ved domstolsbehandling, jf. Rt-1998 s.1592. Det foreligger ingen klar anvisning på utøvelsen av dette skjønnsmessige unntaket, men det følger av Rt-1999 s.490 at anvendelsesområdet for denne unntaksbestemmelsen er snever, og at situasjonen klart må skille seg fra det ordinære dersom man skal gi et barn under 15 år partsrettigheter. Det følger videre av den samme kjennelse at det ikke er holdepunkter i lovbestemmelsen for at det skal legges avgjørende vekt på barnets ønske i relasjon til dette spørsmål og det behov barnet selv mener å ha for partsrettigheter.

²⁶ Lov 10 feb 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker

I barnevernloven § 6-3 annet ledd siste punktum fremgår det at barnet alltid er å regne som part i saker som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker eller barn som kan ha vært utsatt for menneskehandel.

2.5.3 Oppnevnt talsperson

Etter barnevernloven § 7-9 kan fylkesnemnda oppnevne en egen talsperson for barnet i saker som skal behandles for nemnda. Den konkrete gjennomføringen av dette fremgår av egen forskrift²⁷. Barnets skal så tidlig som mulig informeres om muligheten for å få oppnevnt talsperson, jf. forskriftens § 2. Da dette er en «kan-bestemmelse», har ikke fylkesnemnda noen plikt til å oppnevne talsperson, selv om dette normalt gjøres.

Det følger av forskriftens § 1 at barnet har rett til å bli hørt og at det kan oppnevnes en talsperson som skal sikre denne rettigheten. Talspersonen skal opptre som et talerør for barnet og skal være uavhengig av barneverntjenesten og barnets foreldre. Fylkesnemndas leder kan oppnevne en egen talsperson for barn som er fylt sju år og for yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter. Barnets ønske om å få oppnevnt talsperson skal tillegges stor vekt. Dersom barnet ikke ønsker talsperson skal dette være avgjørende.

Hvem som kan være talsperson følger av forskriftens § 3. Fylkesnemnda skal utarbeide en liste over personer med ulik bakgrunn og erfaring fra arbeid med barn.

Talspersonen skal forsikre seg om at barnet forstår hva ordningen innebærer og skal formidle barnets synspunkter til fylkesnemnda, etter å ha drøftet innholdet med barnet. Samtalen mellom talspersonen og barnet skal tilpasses barnets alder, modenhet, språk og kultur, jf. forskriftens § 5 andre ledd. Tidligere var det en del av talspersonens oppgave å gi sin selvstendige mening om saken²⁸, men dette er nå fjernet. Det fremgår av rundskriv²⁹ til den eksisterende bestemmelsen at dette er for i større grad å sikre at talspersonen blir barnets talerør i saken.

2.5.4 Sakkyndig rapport

Som nevnt ovenfor oppnevnes det ofte en sakkyndig i barnevernssaker. Det følger av tvisteloven § 25-2 at retten kan oppnevne en sakkyndig når det er nødvendig for å få et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag. Sakkyndig kan engasjeres av barneverntjenesten med hjemmel i barnevernloven § 4-3 4.ledd.

²⁷ FOR-2013-02-18-203

²⁸ FOR-1993-12-22-1430 § 4(1)

²⁹ Rundskriv Q-11/2013

Det følger av barnevernloven § 2-5 at rapporter fra sakkyndige skal vurderes av Barnesakkyndig kommisjon. Kommisjonen skal kvalitetssikre rapporten, enten den er bestilt av barneverntjenesten, fylkesnemnda, domstolene eller de private parter. Først når en rapport er gjennomgått av kommisjonen kan den gi grunnlag for tiltak etter barnevernloven kapittel 4, eller legges til grunn av fylkesnemnda eller domstolene, jf. §§ 4-3(4) og 7-24(3).

Rapporten vil inneholde en rekke vurderinger av sakens forhold. Typiske eksempler er barnets behov, foreldrenes omsorgsevne, bruk av hjelpetiltak, vurdering av tilknytning, omfang av samvær og barnets uttalelser³⁰. En rekke av disse forholdene vurderes etter observasjon av barn og foreldre i ulike situasjoner. Den sakkyndige vil gi barnet en anledning til å uttale seg om saken og formidle dette i sin rapport. Den sakkyndige vil normalt ha en grundig gjennomgang av flere av sakens sider under samtale med barnet, slik at saken blir tilstrekkelig belyst. Innhenting av barnets mening er én del av dette.

Observasjoner gjort av den sakkyndige anvendes på to måter: for det første brukes det som bevis på de faktiske forhold i omsorgssituasjonen. For det andre kan det anvendes som et moment i helhetsvurderingen av barnets beste og moderere vekten av barnets synspunkter og ønsker.

2.6 Særlig sårbare grupper

2.6.1 Innledning

Enkelte grupper av barn vil av ulike grunner anses som særlig sårbare. Dette må det tas hensyn til, i tillegg til de hensyn som fremgår av Barnekonvensjonen artikkel 12, ved gjennomføringen av deres rettigheter. Dersom man skal sikre at disse gruppe får de rettighetene de har krav på må man ha dette i fokus, og tilrettelegge for at disse rettighetene blir en realitet.

Dette kravet ligger implisitt i artikkel 12 gjennom bruken av begrepet «gis anledning til å bli hørt». Det enkelte barns behov må vurderes, og det må tilrettelegges for at de gis en faktisk anledning til å uttale seg. Dette kan være ved å tilby tolk for barn som ikke snakker flertallets språk, eller å tilby nødvendig hjelpemidler til barn med nedsatt funksjonsevne.

FNs barnekomite påpeker i avsnitt 21 i Generell kommentar nr 12 at partene må være oppmerksomme på potensielle negative konsekvenser av en tankeløs praktisering av barnets rett til uttalelse. Det gjelder særlig i tilfeller der det er snakk om små barn eller hvor barnet har

³⁰ Lindboe(2012)s.214

vært utsatt for overgrep eller mishandling. Rettigheten må gjennomføres varsomt, på en måte som gjør at barnet har en trygg opplevelse av prosessen.

Jeg skal i det videre se på noen grupper av barn og si noe om de særlige hensyn som må tas i forbindelse med gjennomføringen av deres rett til å bli hørt. Fremstillingen i det følgende tar utgangspunkt i Barnekomiteens uttalelser i Generell kommentar nr 12 og vil suppleres med relevant gjennomføring i nasjonal rett.

2.6.2 Barn med lav alder

Da alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter har rett til å bli hørt, må man gjøre en individuell vurdering for det enkelte barn, sett i sammenheng med sakens kompleksitet og tema. Dette medfører at selv svært unge barn kan tenkes å ha rett til å bli hørt i saker som angår dem.

Som tidligere nevnt viser forskning at barn er i stand til å danne seg egne synspunkter fra ung alder³¹, noe som medfører at en lojal og fullstendig gjennomføring av rettigheten forutsetter anerkjennelse av flere former for kommunikasjon. Et ungt barn vil kunne gi klare uttrykk for preferanser og holdninger gjennom atferd, kroppsspråk, tegninger, lek og andre former for non-verbal kommunikasjon. Dette er aspekter som gjerne blir vurdert av sakkyndige gjennom observasjon av barnet, og som blir vurdert som en del av helhetsvurderingen i rapporten.

Barns rett til å bli hørt, selv i svært ung alder, fremgår også av Generell kommentar nr. 7. Det fremgår av avsnitt 14 at selv de yngste barna har rett til å gi uttrykk for sin oppfatning. Det påpekes at små barn er svært følsomme for sine omgivelser og at de foretar valg og formidler sine følelser, tanker og ønsker på forskjellige måter, lenge før de er i stand til å kommunisere via tale eller skrift. For å gjennomføre denne retten er det derfor viktig at voksne lytter til barn, selv i svært ung alder, og tilpasser sine forventninger til barnas utviklingsnivå og deres foretrukne måte å kommunisere på.

Man må være oppmerksom på barnets lave alders som en potensiell feilkilde. Manglende forståelse for situasjonen, lite utviklet språk eller generelt vage uttalelser forekommer ofte i yngre barns uttalelser og de må tolkes i lys av dette.

³¹ Generell kommentar nr.12(2009): avsnitt 21

2.6.3 Barn utsatt for omsorgssvikt eller overgrep

Barn utsatt for overgrep eller annen alvorlig omsorgssvikt må behandles varsomt med hensyn til tidligere traumer, for å sørge for at de ikke skal trenge å gjenoppleve slike opplevelser i større grad enn nødvendig.

I straffesaker gjennomføres det dommeravhør av barn, gjennomført av en særlig skikket person med kompetanse innen avhør av barn. Denne hovedregelen følger av forskrift om dommeravhør³². I senere tid har det blitt vanlig å benytte seg av kompetansen til Statens barnehus, som bistår politiet ved gjennomføring av dommeravhøret.

For barn utsatt for traumatiske opplevelser kan det være vanskelig å uttale seg konkret om forholdet til personer de ikke føler seg trygge på. Det vil her være særlig aktuelt å anerkjenne non-verbal kommunikasjon som tegninger og lignende, da disse kan si mye om hva barnet har opplevd og hvordan det selv ser på disse omstendighetene.

For å bedre på gjennomføringen av samtaler med barn utsatt for omsorgssvikt eller overgrep ble den dialogiske samtalemetode utviklet på bakgrunn av studier av barneintervju i 2004.³³ Den blir benyttet i dommeravhør, asylintervju med barn og avdekkingsamtaler med barnevernet. Den har som formål å være et redskap for å gjennomføre barnesamtaler på en slik måte at barnet blir anerkjent i samtalen og får mulighet til å fortelle mest mulig fritt og spontant om sine erfaringer og opplevelser.³⁴

2.6.4 Etniske minoritetsgrupper

Innhenting av barnets mening kan være særlig utfordrende når det gjelder barn som tilhører etniske minoriteter. Barn som innvandrer til Norge har rett til å uttale seg i saker som angår det etter utlendingsloven, jf utlendingsforskriften § 17-3³⁵.

I slike saker vil språk ofte være en utfordring. For å sikre en reell gjennomføring av retten til å bli hørt må man vurdere om det er nødvendig å anvende en tolk, slik at barnet kan gjøre seg forstått på det språket det selv måtte foretrekke. Dette vil også bidra til å unngå misforståelser på grunn av språklige nyanser.

³² FOR-1998-10-02-925

³³ Gamst(2004)

³⁴ Langballe(2011)

³⁵ FOR-2009-10-15-1286

Videre må man se hen til den kulturelle bakgrunnen til barnet og dets foreldre. Kultur spiller en stor rolle i hvordan man uttalelser seg, og hva man vektlegger i en redegjørelse. Slike kulturforskjeller er det viktig å være oppmerksom på, slik at man unngår misforståelser.

Også her er det viktig å være oppmerksom på eventuelle traumer barnet måtte ha på grunn av tidligere opplevelser, og gjennomføre innhenting av opplysninger på en måte slik at barnet føler seg trygt.

For barn som kommer inn i Norge som flyktninger er det etablert mekanismer som skal sikre at de høres på en tilfredsstillende måte. Barnefaglig enhet hos Utlendingsdirektoratet har saksbehandlere med opplæring i å intervju barn. Barn over syv år medfølgende foreldre skal få tilbud om en egen barnesamtale. Enslige mindreårige asylsøkere gjennomfører asylintervju på samme måte som voksne, men med særlig hensyn på at de er barn.

En forskningsrapport fra 2014 redegjør for gjennomføringen av høring av asylbarn, og viser til uttalelser fra UDI som tyder på at barn under syv år i praksis ikke ble hørt, da de ikke fikk informasjon om muligheten for å uttale seg.³⁶ Dette ble begrunnet med at det er svært vanskelig å vurdere hvorvidt yngre barn er i stand til å danne seg synspunkter før et asylintervju. Nye retningslinjer i 2010³⁷ har avhjulpet mye på dette problemet, men det er fortsatt et problem med manglende kompetanse hos de som gjennomfører asylintervjuet når det gjelder intervju av barn.

2.7 Mulige feilkilder ved barnas uttalelser

2.7.1 Innledning

Det vil være en rekke mulig feilkilder knyttet til barnas uttalelser som man må være oppmerksom på. Noen slike feilkilder er allerede nevnt i punkt 2.4 og i punkt 2.6, som barnets alder, utfordringer knyttet til traumatiserte barn, etniske minoritetsgrupper og høring av kognitivt svake barn. Andre aktuelle feilkilder er intervjuers kompetanse og lojalitetskonflikt til foreldre eller fosterforeldre. Jeg vil i dette punktet utdype litt mer rundt de mulige feilkildene knyttet til det å høre barn.

2.7.2 Intervjuers kompetanse

En mulig problemstilling er hvorvidt intervjuers kompetanse er tilstrekkelig god til at barnet faktisk vil uttale seg om sakens forhold og at barnets uttalelser blir tolket på riktig måte. Det

³⁶ Stang(2014): punkt 5.2

³⁷ RS-2010-075

er her nærliggende å trekke paralleller til gjennomføringen av dommeravhør av barn i straffesaker, hvor det følger av forskriften³⁸ at avhøret skal gjennomføres av en særlig skikket person, som kommuniserer godt med barn. Det er ikke noe slikt krav i alminnelig sivile saker og samtale gjennomføres normalt av talsperson eller sakkyndig. I de fleste saker så vil dette typisk være personer som har kompetanse i å kommunisere med barn.

Gjennomføring av intervju er særlig en utfordring med enkelte grupper barn. Barn som er utsatt for traumer vil kunne være lite villige til å prate om omsorgssituasjonen, og man må i tillegg være skånsom for å ikke retraumatisere barnet. I tillegg vil det kunne være nødvendig å tolke barnets atferd i tillegg til selve uttalelsene for å avdekke hva barnet faktisk mener om egen situasjon. Dette vil også kunne være en problemstilling for barn med lav alder og for kognitivt svake barn.

En annen sårbar gruppe er barn med annet språk og annen kulturbakgrunn. Samtale må gjennomføres med tolk dersom nødvendig, og man må være oppmerksom på at kulturbakgrunn kan påvirke semantikken i uttalelsene. Ett av kravene i utarbeidelsen av listen over mulige talspersoner er at personene skal ha ulik kulturell bakgrunn³⁹. Gjennom dette kravet vil man i en viss grad kunne unngå denne feilkilden.

2.7.3 Lojalitetskonflikt eller ytre påvirkning

Man må også være oppmerksom på om barna er utsatt for ytre påvirkning fra foreldre eller andre omsorgspersoner. Man må vurdere hvorvidt barnet sier det han eller hun faktisk mener, eller om de har blitt instruert i hva de skal si. Dette ligger nært opp til lojalitetskonflikten enkelte barn opplever i relasjon til foreldre eller fosterforeldre. I mange saker ser man at barn sier det de tror at omsorgspersonene ønsker at de skal si, og man kan da trekke i tvil hvorvidt dette er et uttrykk for deres faktiske mening eller ikke.

³⁸ FOR-1998-10-02-925 §§ 5,6

³⁹ FOR-2013-02-18-203 § 3

3 Praksis fra Høyesterett

3.1 Innledning

For å belyse gjennomføringen av barnets uttalelsesrett har jeg tatt noen saker fra Høyesterett for å undersøke hvordan rettigheten realiseres på dette domstolsnivået. Gjennom sin presendensvirkning vil praksis fra Høyesterett ha innvirkning på gjennomføringen av barnets rett til å bli hørt i de underliggende nivåene, da også for Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker.

3.1.1 Utvalg av saker

Praksis fra Høyesterett er valgt ut etter søk på www.lovdatab.no etter sivile saker fra Høyesterett som inneholder vurderinger etter barnevernloven § 6-3. Dette gir et treff på 27 avgjørelser, herunder kjennelser, beslutninger og dommer fra Høyesteretts ankeutvalg/kjæremålsutvalg og fra avdeling. Avgjørelsene er fattet i perioden 1993 til 2014.

Av disse avgjørelsene er det plukket ut åtte dommer som er funnet å være aktuelle for min problemstilling. De øvrige avgjørelsene er kjennelser og beslutninger som ikke tar opp noen relevante materielle spørsmål. Noen av de øvrige avgjørelsene er anvendt til å underbygge teoretiske fremstillinger i oppgavens punkt 2. De åtte aktuelle dommene er avsagt i perioden 1998 til 2007. Alle dommene er avsagt i avdeling og alle er enstemmige.

Fem av de utvalgte dommene omhandler spørsmål om omsorgsovertakelse med hjemmel i barnevernloven § 4-12. To av sakene behandler spørsmål om samvær etter § 4-19 og én sak vedrører samtykke til adopsjon.

3.2 Hvem blir hørt

Barna i saksutvalget er med ett unntak mellom syv og fjorten år. Dette medfører at ingen har partsrettigheter. Ett barn er under 7 år, men da i søskenflokk på fem barn.

Alle barna i saksutvalget er blitt hørt i henhold til kravet i barnevernloven § 6-3. I Rt-1998 s.1702, hvor det er spørsmål om omsorgsovertakelse av fem barn i alderen fire til fjorten år, viser Høyesterett kun til uttalelser gjort av de to eldste barna på tolv og fjorten år. De øvrige barna er fire, åtte og elleve år gamle. Retten viser til § 6-3 og redegjør kort for uttalelsene til de eldste barna. Det skal bemerkes at saken ble behandlet etter § 6-3 med gammel ordlyd, hvor grensen for når barnet har en ubetinget rett til å bli hørt var tolv år og ikke syv, slik den er i dag.

3.3 Hvordan blir barnet hørt

3.3.1 Innledning

Da ingen av barna i de aktuelle sakene var over 15 år på domstidspunktet er det ingen saker hvor barnet har hatt partsrettigheter og uttalt seg via egen prosessfullmektig. Videre fremgår det ikke at noen av barna har oppnevnt talsperson. Retten til talsperson gjelder kun ved behandling i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker og strekker seg således ikke til domstolsbehandling.

3.3.2 Uttalelse til sakkyndig

I syv av de åtte avgjørelsene fra Høyesterett er det oppnevnt sakkyndige. I fem av disse avgjørelsene fremgår det tydelig at barnet har uttalt seg til sakkyndig. I én sak⁴⁰ ser det ikke ut til å være oppnevnt sakkyndig, og det fremgår ikke hvem barnet har uttalt seg til. I de to øvrige sakene er det oppnevnt sakkyndige, men det fremgår ikke tydelig hvem barnet har uttalt seg til.

I alle sakene hvor det er oppnevnt sakkyndige er dette psykiatere, psykologer eller psykologspesialister. I flere av sakene anvendes samme sakkyndige som for tidligere instanser. Det er fremlagt skriftlige rapporter fra de sakkyndige i sakene og i flere av avgjørelsene fremgår det at sakkyndige har forklart seg direkte for retten.

I Rt-2006 s.1308 presiserer førstvoterende at sakkyndig Arvid Voster, spesialist i klinisk psykologi, er oppnevnt med mandat å utrede hvorvidt jente «D» på fjorten år ønsker å bo hos sin mor, samt utrede begrunnelsen for hennes standpunkt. Utdrag fra den sakkyndiges rapport fra sine samtaler med barnet fremheves av retten i avsnitt 57 flg.

I Rt-2004 s.1046 oppnevnte Høyesterett psykolog Kjell G. Johansen og psykolog Otto Heramb som sakkyndige. De ble gitt i mandat å utrede samværsspørsmålet ut fra hensynet til barnets beste, og de skulle utrede spørsmålet om barnets mening. Barnet i saken var nesten åtte år gammelt. Retten viser i avsnitt 57 flg. til de sakkyndiges erklæring om deres samtaler med barnet og det vises til psykolog Johansens muntlig forklaring til Høyesterett. Det presiseres at barnets rett til å uttale seg etter barnevernloven § 6-3 er ivaretatt gjennom samtaler med sakkyndige.

⁴⁰ Rt-2006 s.247

Disse to eksemplene fremstår som typiske for den sakkyndiges mandat for Høyesterett, og for hvordan dette mandatet gjennomføres. Høyesterett anvender aktivt de sakkyndiges uttalelser og erklæringer i de aktuelle sakene.

3.3.3 Uttalelser til andre

I flere av sakene vises det i tillegg til uttalelser gjort til andre enn sakkyndige, eller gjort i forbindelse med saksbehandling i tidligere instanser. I én av sakene har barnet i tillegg forklart seg direkte for retten i en dommersamtale⁴¹.

I Rt-2006 s.1308 i avsnitt 35 flg. viser retten til uttalelser jenten på 14 år har gjort til barnevernstjenesten i forbindelse med akuttvedtak om omsorgsovertakelse. Det redegjøres grundig for samtalen og det vises også til samtale barneverntjenesten hadde med hennes yngre søster. Spørsmålet om søsterens omsorgsovertakelse var ikke til vurdering av Høyesterett.

I Rt-2004 s.999, som gjaldt spørsmål om omsorgsovertakelse av en tolv år gammel gutt, uttalte gutten seg om sitt syn på omsorgsspørsmålet i en dommersamtale. Det vises også til uttalelser gutten har gjort til ansatte på skolen hvor han er elev.

3.3.4 Oppsummering

Uttalelser ved sakkyndig fremstår som den typiske fremgangsmåte som anvendes av Høyesterett for å la barn uttale seg i saker som angår det. Det er tydelig at rettigheten gjennomføres ved å inkludere utredning av barnets mening i de sakkyndiges mandat, gjennomføring av dommersamtale, eller ved å vise til uttalelser gjort til andre eller gjort i tidligere instanser.

At Høyesterett tar gjennomføringen av denne rettigheten alvorlig kan også belyses med kjennelsen Rt-2013 s.1176, hvor Høyesterett, som nevnt i punkt 2.3.1, opphevet Lagmannsrettens kjennelse hvor det var ansett tilstrekkelig at den 13-årige guttens rettigheter etter § 6-3 første ledd var overholdt ved at han fikk anledning til å uttale seg i tingrettsbehandlingen.

3.4 Innholdet av barnets uttalelser

Det vil være stor variasjon i hvordan barnet velger å uttale seg om situasjonen, og hvilket utfall det ønsker seg. Det er opp til retten og de sakkyndige å tolke utsagnene og avdekke det faktiske innholdet av uttalelsen.

Rt-2007 s.561 omhandlet spørsmål om adopsjon av en ni år gammel gutt. Gutten uttalte kun at han ønsket at fosterforeldrene skulle bestemme alt. Sakkyndige for Høyesterett tolket dette

⁴¹ Rt-2004 s.999

utsagnet som et naturlig uttrykk for et ønske om å bli adoptert. Førstvoterende sa seg enig i dette og tolket utsagnet på samme måte.

I Rt-2004 s.1046 var det spørsmål om å nekte et foreldrepar samvær med en snart åtte år gammel jente som hadde vært under barnevernets omsorg siden hun var rundt ett år gammel. Foreldrene ble fratatt omsorgen på grunn av mishandling av barnet. Jenta vegret seg for samvær med foreldrene og hadde uttalt til både fosterforeldre og sakkyndige at hun ikke vil besøke foreldrene. Hun begrunnet dette ved å klype seg i kinnet og si «Indisk mamma gjør sånn!» og «De er slemme!». Utover dette var det ikke mulig å få jenta til å uttale seg om spørsmålet. De sakkyndige tolket dette som en konkretisering av jenta generelle holdning til de biologiske foreldrene og Høyesterett anvendte denne tolkningen i sin videre behandling av saken.

Høyesterett gjennomfører aktivt en tolkning av barnets utsagn for å avdekke faktiske synspunkter. I denne prosessen ser de ut til å ta utgangspunkt i de sakkyndiges tolkning av hva barnet faktisk mener.

3.5 Vekten av barnets uttalelser

3.5.1 Innledning

Hvordan barnets uttalelser vektlegges beror på en helhetsvurdering ut fra en rekke momenter og vektnormer. Det teoretiske grunnlaget for dette er beskrevet i punkt 2.4. Jeg vil i det følgende vise eksempler på flere slike vurderinger.

3.5.2 Uttalelsens egenvekt

3.5.2.1 Alder og modenhet

Vekten av barnets uttalelse beror på alderen til barnet og graden av modenhet. Jo eldre barnet er, og jo mer det forstår av situasjonen, jo mer skal dets mening vektlegges.

I Rt-2006 s.1308 var det spørsmål om overprøving av vedtak om omsorgsovertakelse av en nærmere 15 år gammel jente etter at mor hadde utøvd vold mot jenta og en yngre søster. Jenta uttalte seg om spørsmålet om omsorgsovertakelse til den sakkyndige, og ytret ønske om å flytte tilbake til mor. Høyesterett redegjorde for den sakkyndiges vurdering av utsagnet i relasjon til eventuell lojalitetskonflikt og uttalte at det må legges stor vekt på jentas oppfatning, men at den ikke alene kan være avgjørende for saken. Hennes mening må holdes opp mot en vurdering av den risiko hun utsettes for ved at omsorgen for henne overlates til mor. Høyesterett besluttet å opprettholde vedtaket om omsorgsovertakelse.

3.5.2.2 Tydelighet av utsagn

Hvor tydelig og klart barnets utsagn er har betydningen for dets egenvekt. I tillegg vil også synspunktets varighet, og hvor konsekvent det har vært, ha innvirkning på vekten.

Rt-2005 s.624 omhandlet spørsmål om omsorgsovertakelse av en tretten og et halvt år gammel jente på grunn av mors manglende omsorgsevne. Jenta uttalte klart i behandlingen i lagmannsretten at hun ønsket å bo hos mor. Etter ankebehandlingen i lagmannsretten endret jenta synspunkt, og ga klart uttrykk for at hun ikke ønsket å bli tilbakeført til mor. Dette standpunktet opprettholdt hun i over ett år. På bakgrunn av de sakkyndiges erklæring og supplerende forklaring i retten la retten til grunn at jentas holdning i lang tid har vært entydig og konsekvent. Førstvoterende bemerket at jenta snart er fjorten år og at hennes mening må tillegges vekt. Det ble videre uttalt at selv om jentas eget ønske ikke er avgjørende for førstvoterendes standpunkt, så inngår det som et moment i den samlede vurdering. Høyesterett besluttet å opprettholde omsorgsovertakelsen av jenta.

I Rt-2004 s.1046, som nevnt overfor, var det spørsmål om å nekte et foreldrepar samvær med en snart åtte år gammel jente etter at foreldrene ble fratatt omsorgen på grunn av mishandling av barnet. Jenta vegret seg for samvær med foreldrene, og uttalte til både fosterforeldre og sakkyndige at hun ikke ville besøke foreldrene. Høyesterett redegjorde for innholdet av barnevernloven § 6-3 første ledd og uttalte at *«Selv om C står noe tilbake i sin utvikling i forhold til alderen, er det ikke tvilsomt at hun forstår hva samværene konkret innebærer»*. Høyesterett viste videre til at barnet likevel ikke kan forventes å ha innsikt i fordelene ved å ha kontakt med sine biologiske foreldre sett i et lengre tidsperspektiv. Retten bruker disse momentene til å moderere vekten av jentas uttalelse.

3.5.2.3 Lojalitetskonflikt

En vanlig problemstilling ved vurderingen av et utsagns vekt er hvorvidt barnet er påvirket av en opplevd lojalitet til enten foreldre eller fosterforeldre/beredskapsforeldre. Dette er en potensiell feilkilde som retten må være oppmerksom på i helhetsvurderingen av barnets utsagn og synspunkter.

I Rt-2004 s.999 var det spørsmål om overprøving av vedtak om omsorgsovertakelse av en tolv år gammel gutt. Gutten hadde alvorlige atferdsvansker og var plassert i fosterhjem på grunn av mors manglende omsorgsevne. Gutten selv hadde et entydig og konsekvent ønske om å flytte tilbake til mor og uttrykte at han ikke forstår hvorfor han er blitt plassert i fosterhjem. Høyesterett påpekte at gutten virket sterkt påvirket av mors holdning til omsorgsovertakelsen, og at han ikke selv innså hennes svakheter som omsorgsperson. Førstvoterende uttalte *«Men selv om dette reduserer den selvstendige vekt av hans standpunkt, har standpunktet likevel stor betydning for om det er forsvarlig å opprettholde omsorgsovertakelsen.»* Da gutten hadde

så sterk aversjon mot omsorgsovertakelsen besluttet retten at tilbakeføring til mor vil være til det beste for barnet.

Denne dommen er svært særegen. Retten finner at egenvekten av guttens uttalelser er lav på grunn av lojalitetskonflikt og påvirkning fra mor, og de finner at vilkårene for omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12 er oppfylt. Men de kommer likevel til at omsorgsovertakelsen skal oppheves og gutten skal tilbakeføres til mor. Dette tydeliggjør at barnets eget ønske er ett av momentene som i sjeldne tilfeller kan veie opp for en alvorlig og dårlig omsorgssituasjon. Retten er tydelig på at dette ikke er en ønsket situasjon, men kommer til at dette alternativet er det minst inngripende for barnet.

3.5.3 Uttalelsens relative vekt

3.5.3.1 *Sakens kompleksitet*

I Rt-2007 s.561, som nevnt overfor, var det spørsmål om samtykke til adopsjon av en ni år gammel gutt som hadde vært hos fosterforeldre siden han var cirka seks måneder gammel. Gutten uttalte seg ikke direkte om spørsmålet om adopsjon, men uttalte til sakkyndig at han ønsket at fosterforeldrene skulle bestemme alt. Høyesterett påpekte at barnets ønske har betydning, jf. barnevernloven § 6-3 og barnekonvensjonen artikkel 12, og førstvoterende uttalte i avsnitt 60 at det ikke er enkelt for en niåring å få tak i forskjellen mellom å være adoptert og å være i fosterhjem. Retten fremhever her at kompliserte spørsmål vil kunne moderere vekten av barnets uttalelse. Høyesterett tolket uttalelsen som et uttrykk for guttens ønske om å bli adoptert og la vekt på dette. Høyesterett besluttet å samtykke til adopsjon av gutten.

3.5.3.2 *Vurdering av sakkyndig*

I Rt-2004 s.1046, som nevnt overfor, ble det uttalt vedrørende vektleggingen av jentas uttalelser at hvor stor vekt man burde legge på jentas motvilje mot samværene, avhenger av hva som reelt sett er grunnen til motviljen. Retten viste til de sakkyndiges erklæring om tolkningen av jentas utsagn og reaksjon/atferd i forbindelse med samværene. De sakkyndige konkluderte med at reaksjonene og utsagnene mest sannsynlig er en reaktivering av traumer knyttet til mishandlingen. Retten sa seg enig i dette, og besluttet å nekte foreldrene samvær med jenta. De sakkyndige ser her på hva de underliggende årsakene til jentas aversjon mot å besøke foreldrene er, og retten anvender jentas reaksjoner på samværet til å legitimere hennes ønske og å øke vekten av hennes uttalelse.

3.5.4 Oppsummering

I de gjennomgåtte avgjørelsene er det tydelig at Høyesterett foretar en helhetsvurdering av vektmomentene i den enkelte sak for å avgjøre hvor mye barnets uttalelse skal vektlegges.

Det fremstår som om Høyesterett legger stor vekt på uttalelser fra barn som er gamle nok til å skjønne omfanget av situasjonen de er i, men de viser også at yngre barns uttalelser vektlegges. Dette gjelder særlig i saker som ikke er så kompliserte at det kan forventes at barnets forstår mye av det som foregår.

Høyesterett støtter seg relativt mye på de sakkyndiges erklæringer og forklaringer i sin tolkning av barnas uttalelser og atferd, og vekten modereres tydelig i helhetsvurderingen i relasjon til barnets beste.

Høyesterett ser ut til å ha en lojal gjennomføring av barnets rett til å bli hørt i relasjon til vektleggingen av deres uttalelser og synspunkter.

3.6 Særlige sårbare barn

Som redegjort for i punkt 2.6 må man for enkelte grupper barn ta særlig hensyn. I Rt-2004 s.1046, som nevnt tidligere, tok Høyesterett hensyn til at jenta var traumatisert etter å ha blitt utsatt for vold. Retten anvendte dette i begrunnelsen til å nekte samvær med biologiske foreldre, da jentas reaksjoner og utsagn mest sannsynlig var utslag av reaktivering av tidligere traumer. Retten bemerket at dette spørsmålet ville kunne stille seg annerledes når jenta blir eldre og eventuelt ser annerledes på situasjonen.

I den samme avgjørelsen ser man også et eksempel på at barn utsatt for omsorgssvikt vil kunne være motvillige til å uttale seg. De sakkyndige gjennomførte samtale med jenta om samværet og hva hun ønsket. Jenta uttalte kun at hun ikke ønsket å besøke de biologiske foreldrene, og begrunnet dette kun ved å si at de er slemme, og ved å klype seg i kinnet for å vise hvordan da var slemme. Utover dette nektet jenta å uttale seg, selv ved forsøk fra sakkyndig i å få mer ut av henne. Dette tydeliggjør at man må ha barnets tidligere opplevelser i tankene når man gjennomfører samtaler, både for å ikke reaktivere eventuelle traumer hos barnet, men også for å få frem alle opplysninger barnet har om saken.

4 Praksis fra Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker

4.1 Innledning

Jeg skal i det følgende se på hvordan fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker tilrettelegger og gjennomfører barnets rett til medbestemmelse. Jeg vil undersøke hvilke barn som blir hørt/ikke hørt, den faktiske gjennomføringen av denne retten og hvordan barnets mening blir vektlagt.

4.1.1 Utvalg av saker

Jeg har valgt ut 20 fylkesnemndsvedtak, avsagt i perioden 12.6.2012 – 24.6.2014. Avgjørelsene er valgt ut etter søk på www.Lovdata.no etter alle nemndsvedtak avsagt i perioden 1994 til 2014 som omhandler barnevernloven § 6-3. Dette søket gir 232 treff, og jeg har valgt å fokusere på nylig avsagte avgjørelser for å få en bedre oversikt over rettstilstanden i fylkesnemndene per i dag. Treffene i søket er sortert kronologisk, og jeg har gjennomgått de første 50 treffene, dvs. de nyeste, for å plukke ut de som er mest relevante for min problemstilling.

Avgjørelsene stammer fra ni av de tolv fylkesnemndene, og anses å gi en tilstrekkelig god bredde i fremstillingen. Nylige avgjørelser fra de resterende tre nemndene var ikke aktuelle for problemstillingen. Avgjørelsene er avsagt etter ulike hjemler, etter barnevernloven §§ 4-6, 4-12, 4-19, 4-20 og 4-21. Flertallet av sakene omhandler omsorgsovertakelse etter § 4-12. Avgjørelsene omhandler barn i ulike aldre, fra to til sytten år.

I utvalget ble det oppnevnt talsperson i tolv av sakene, barnet hadde selv partsrettigheter i syv av sakene og i tre av sakene var barnet/barna under syv år, og hadde ikke representasjon. I to av sakene var det ett barn over femten år som hadde partsrettigheter, mens det var yngre søsken under femten år som hadde talsperson. I åtte av sakene ble det fattet vedtak i henhold til barnets ønske, i fire av sakene ble det fattet vedtak i motsatt retning av barnets ønske, i seks av sakene ble det fattet vedtak som var delvis i henhold til barnets ønske og i to av sakene ble ikke barnet hørt eller valgte å ikke uttale seg.

4.2 Hvem blir hørt

4.2.1 Innledning

Retten til å bli hørt og få sine uttalelser vektlagt gjelder etter FNs barnekonvensjons artikkel 12 og barnevernloven § 6-3 for alle barn med en tilstrekkelig modenhet målt opp mot sakens kompleksitet. Spørsmålet i det videre er om fylkesnemnda, i sakene jeg har valgt, gjennomfører denne rettigheten på denne måten, eller om de opererer med en nedre aldersgrense eller annen form for utsiling.

4.2.2 Nedre aldersgrense?

Etter ordlyden i barnevernloven § 6-3 (1) er det satt en grense på syv år, hvor alle barn eldre enn dette har en ubetinget rett til å bli hørt. I tillegg skal barn med tilstrekkelig modenhet høres uavhengig av sin alder.

I FNV-2013-952-OSL, som gjaldt omsorgsovertakelse av tre barn på to, fem og seks år, hadde barna ikke fått oppnevnt talsperson. Nemnda viste til dette og til barnevernloven § 6-3 (1), og de uttalte at barnas synspunkter på fremtidig bosted sammenfalt med nemndas vurdering. De konkluderte med at barnas mening også talte for en omsorgsovertakelse. Barna uttalte seg til beredskapsmor og til barnevernets saksbehandler ved uanmeldt hjemmebesøk. I denne saken viser fylkesnemnda at barnas mening blir vektlagt, selv når de ikke har fått oppnevnt talsperson på grunn av lav alder.

FNV-2013-422-HSF omhandlet samtykke til adopsjon for to barn på tre og fire år. Mor var utsatt for vold fra far og hadde store mangler i omsorgsevnen for barna. Nemnda begrunnet delvis sin avgjørelse om å samtykke til adopsjonen ved å vise til at barna ville bli involvert i fremtidige prosesser, da de fikk uttalelsesrett fra og med syv års alder. Ut fra denne uttalelsen fremstår det som om fylkesnemnda opererer med en nedre aldersgrense på syv år for retten til å uttale seg. På den annen side kan det ha vært nemndas intensjon å presisere at dette er den nedre grense for når barnet alltid skal få velge hvorvidt det skal uttale seg eller ikke og dermed bli involvert i prosessen ved å få dette valget presentert.

I FNV-2013-229-NOR, som gjaldt nektelse av samvær og fratakelse av foreldreansvar for tre barn på fem, tolv og tretten år, fikk de to eldste barna oppnevnt talsperson. Om dette sa nemnda: «To av barna, A og B, er over syv år gamle, og har etter barnevernloven § 6-3 rett til å få uttale seg før saken tas til avgjørelse». I denne saken fremstår det som om fylkesnemnda ekskluderer barnet under syv år, uten å gjøre en vurdering av hennes modenhet.

I FNV-2013-284-AGD, som gjaldt klage over barneverntjenestens vedtak om plassering av et seks år gammelt barn, konkluderte fylkesnemnda med at det var begått en saksbehandlingsfeil da barnevernet ikke gjennomførte samtale med barnet før vedtaket ble fattet. Nemnda uttalte: «Barnet er snart seks år. Det må kunne legges til grunn at det ville vært i stand til å danne seg egne synspunkter på om det ønsket å flytte alene til familien D, eller om det ville bo sammen med sin mor.». I denne saken viser nemnda at den foretar en helhetsvurdering ut fra sakens kompleksitet og finner at i en slik oversiktlig situasjon ville et barn på nesten seks år være i stand til å danne seg synspunkter om saken. Nemnda opererer klart ikke med en absolutt nedre aldersgrense i denne saken.

FNV-2013-178-HSF gjaldt omsorgsovertagelse på tre barn på 11, 8 og 5 år. Det ble oppnevnt felles talsperson for barna. Nemnda redegjorde for uttalelsene til talspersonen for de to eldste barna og poengterte til slutt at gutten født i 2007 ikke uttalte seg til talspersonen. Man kan stille spørsmål ved om den yngste gutten er gitt tilgang og anledning til å uttale seg til talspersonen, men har valgt å ikke uttale seg. Det fremgår av avgjørelsen at det ble oppnevnt felles talsperson som gjennomførte samtaler med barna i beredskapshjemmene. Det er også redegjort for at gutten har uttalt seg til beredskapsmor. Nemnda påpekte at gutten ikke uttalte seg til talspersonen, men viste til hans tilknytningsatferd til beredskapsmor. Jeg tolker nemndas drøftelse i saken slik at gutten er gitt anledning til å uttale seg og at kravet i § 6-3 første ledd er oppfylt også for ham. Dette er det yngste barnet som har blitt gitt anledning til å uttale seg til talsperson, men det fremstår som sannsynlig at barnet kun fikk denne muligheten på grunn av at han fikk oppnevnt samme talsperson som de to eldre søsknene på 8 og 10.

4.2.3 Oppsummering

I sakene i mitt utvalg tenderer fylkesnemnda i enkelte saker til å tolke barnevernloven § 6-3 første ledd til å inneholde en absolutt nedre aldersgrense på syv år og ikke å gjennomføre en helhetsvurdering på hvorvidt barnets modenhet tilsier at det har synspunkter om saken, selv når de er under syv år gamle. Dette er likevel ikke en klar konklusjon da fylkesnemnda i de sakene hvor barn under syv ikke er blitt hørt sier svært lite om saken, utover å kommentere det faktum at de ikke har fått oppnevnt talsperson.

Som jeg har vist er det også i noen av sakene mulig å tolke nemndas uttalelser i flere retninger, og i én av sakene uttales det helt klart at et barn under syv år kan ha synspunkter som må vurderes.

4.3 Hvordan blir barnet hørt

4.3.1 Innledning

Som nevnt i punkt 2.5 er det flere ulike måter barnet kan høres på. Barn over femten gis partsrettigheter, barn mellom syv og fjorten vil normalt få oppnevnt talsperson og man kan i tillegg innhente barnets mening via sakkyndig, barnevernsansatte eller av nemdsleder. Jeg skal i det videre belyse hvordan fylkesnemnda gjennomfører høringen.

4.3.2 Barnet har partsrettighet

Barnet opptrer som part i syv av vedtakene. Nemnda overholder i disse sakene kravet i barnevernloven § 6-3 annet ledd ved at de konsekvent gir barn som er fylt femten år partsrettigheter. I alle de syv aktuelle vedtakene representeres barnet av en prosessfullmektig. I seks av de syv vedtakene har barnet selv møtt til forhandlingsmøtet og avgitt partsforklaring. I det siste

vedtaket, hvor barnet ikke var til stede, fremgår det ikke hva som var grunnen til fraværet. Barnet ble i denne saken hørt ved uttalelser via sin prosessfullmektig.

Det fremstår som klart at barnets uttalelse via prosessfullmektig anses av nemnda for å oppfylle kravet til å høre barnet i barnevernloven § 6-3 på lik linje med uttalelse til talsperson eller til andre. I vedtaket hvor barnet opptrer som part og har uttalt seg via sin prosessfullmektig, fremgår det klart hva som er barnets mening om situasjonen.

4.3.3 Uttalelse via talsperson

Det ble oppnevnt talsperson i 12 av de avgjørelsene fra fylkesnemnda som jeg har gjennomgått. I saksutvalget har nemnda konsekvent oppnevnt talsperson for alle barn mellom syv og fjorten år. I saker med flere søsken mellom syv og fjorten år oppnevnes det typisk én talsperson for alle sammen. Unntaket er i saker hvor barna er plassert i forskjellige beredskaps-hjem/fosterhjem.

I tre av vedtakene hvor det er barn under syv år som ikke har fått oppnevnt egen talsperson er det eldre søsken som har fått oppnevnt talsperson. I én av disse sakene fremstår det som sannsynlig at også barnet under syv år er gitt anledning til å uttale seg til talspersonen til de eldre søsknene⁴², se siste avsnitt i punkt 4.2.2. Det kan ikke utelukkes at dette også er tilfelle i de to andre sakene, uten at dette har kommet frem i vedtaket.

Det fremgår ikke i noen av vedtakene hvem som er oppnevnt som talsperson. Syv av vedtakene spesifiserer at det er avgitt skriftlig rapport til fylkesnemnda. Det er grunn til å tro at talsperson har avgitt skriftlig rapport i alle de gjennomgåtte vedtakene, da talspersonen plikter å formidle barnets synspunkter skriftlig til nemnda, jf. forskriften⁴³ § 5 tredje ledd. Kun i fire avgjørelser fremgår det klart at talspersonen har avgitt vitneforklaring under forhandlingsmøtet.

Nemnda viser til talspersonens rapport i varierende grad. I FNV-2014-71-AGD viser fylkesnemnda innledningsvis til at det er oppnevnt talsperson for jenta og at talspersonen skrev skriftlig forklaring samme dag som samtale med barnet ble gjennomført. Utover dette kommenteres barnets konkrete uttalelse til talspersonen kun slik:

⁴² FNV-2013-178-HSF

⁴³ FOR-2013-02-18-203

«[...] hun nå har fått uttale seg til sin talsperson, og hennes mening er referert for nemnda. Hun har sagt at hun ønsket å overnatte hos mamma fra fredag til søndag, uten tilsyn.»

I FNV-2013-22-OST viser fylkesnemnda innledningsvis til oppnevningen av talspersonen og at vedkommende har levert skriftlig rapport. Rapporten er kort oppsummert under et eget punkt, etter partenes anførsler. Oppsummeringen er utarbeidet av talspersonen og gjengir både hvordan talspersonen oppfatter barnet og barnets faktiske uttalelser.

Metoden for å referere til talspersonens rapport fremstår som bedre i denne saken enn i andre. Ved å gjengi talspersonens egen sammenfatning, herunder hans/hennes oppfatning av barnet, får man et bedre totalt bilde av samtalen med barnet og prosessen fremstår som mer transparent og ryddig.

Det kan ses på som noe bekymringsverdig at fylkesnemnda kategorisk ser ut til å sette et skille på syv år når det gjelder hvorvidt talsperson skal oppnevnes. I forskriftens § 1 annet ledd åpnes det for å oppnevne talsperson for barn under syv år når barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter. Denne vurderingen ser ut til å skulle være en gjengivelse av tilsvarende vilkår i barnevernloven § 6-3. Dette fremgår også av rundskriv om barnets talsperson⁴⁴ hvor det står at også barn under sju år kan få oppnevnt talsperson, og til vurderingen av den nedre grense i barnevernloven § 6-3. Det er problematisk dersom fylkesnemndene ikke foretar en reell vurdering om det skal oppnevnes talsperson for barnet.

4.3.4 Uttalelse via sakkyndig

I fem av vedtakene er det oppnevnt sakkyndig i forbindelse med behandling av fylkesnemnda. I to av sakene forelå det rapporter fra sakkyndige brukt i tidligere stadier av saken: i den ene i forbindelse med barnefordelingssak for tingretten⁴⁵ og i den andre i forbindelse med vurdering av eventuelle hjelpetiltak⁴⁶. I alle sakene er sakkyndigrapporten forelagt Barnesakkyndig kommisjon⁴⁷. Barna uttalte seg til den sakkyndige i tre av disse sakene. Samtlige oppnevnte sakkyndige er psykologer.

Som redegjort for under punkt 2.5.4 er det et krav om at sakkyndigrapporter må være forelagt Barnesakkyndig kommisjon for vurdering. I FNV-2013-22-OST manglet uttalelse fra Barnesakkyndig kommisjon ved innledningen til forhandlingsmøtet. Da uttalelse senere forelå, had-

⁴⁴ Rundskriv Q-11/2013 s.4

⁴⁵ FNV-2013-188-TRL

⁴⁶ FNV-2012-169-TEL

⁴⁷ Barnevernloven § 2-5

de kommisjonen vesentlige merknader til rapporten. Fylkesnemnda besluttet å behandle saken uten at sakkyndigrapporten ble fremlagt. Denne avgjørelsen viser verdien av en grundig etterhåndsvurdering av sakkyndigrapporter og at fylkesnemnda stiller tilsvarende krav til rapporten for å kunne legge vekt på den. Barnet var i denne saken hørt via talsperson, så sakkyndigrapporten var ikke avgjørende for hennes rett til å bli hørt.

I de to avgjørelsene hvor det ble anvendt rapporter fra tidligere stadier av saken nevnes det ikke hvorvidt de har vært forelagt Barnesakkyndig kommisjon. I avgjørelsen hvor det ble anvendt rapport utarbeidet i forbindelse med hjelpetiltak etter barnevernsloven kapittel 4 må rapporten opprinnelig ha vært forelagt kommisjonen, da dette er et krav for at den kan legges til grunn for tiltak etter kapittel 4, jf barnevernloven § 4-3 fjerde ledd. Ved bruk av sakkyndig i barnefordelingssak etter barneloven foreligger det ikke noe krav om at rapporten må være underlagt en slik kontroll, og rapporten må således forelegges Barnesakkyndig kommisjon før den kan legges til grunn til fylkesnemndsbehandling. Da det ikke fremgår av avgjørelsen hvorvidt dette er gjort kan man stille spørsmål om det her er begått en saksbehandlingsfeil.

I FNV-2013-286-TEL gjengir fylkesnemnda store deler av den sakkyndiges rapport, herunder barnets uttalelser til den sakkyndige om at han ikke ønsker å flytte tilbake til mor og at han ikke savner mor. Under bemerkninger om barnets rett til å bli hørt redegjør nemnda for barnets uttalelser til sin talsperson, men nevner også her at barnet har uttrykt sine synspunkter til den sakkyndige og at dette sammenfaller med uttalelsene gjort til talspersonen. Det fremstår her som at nemnda anvender barnets uttalelser til den sakkyndige til å underbygge at barnets uttalelser til talspersonen er et uttrykk for barnets faktiske synspunkter.

I FNV-2012-361-TRL redegjør fylkesnemnda for mye av den sakkyndiges rapport. Vedtaket omhandler spørsmål om omsorgsovertakelse for fire barn. Kun det eldste barnet på ni år har talsperson. I den sakkyndiges rapport er det også redegjort for uttalelser gjort av ett av de yngre barna, en gutt på fem år. Barnet uttaler her at han ikke ønsker å bo hos foreldrene. Nemnda kommenterer ikke denne uttalelsen overhodet og nevner kun i en bisetning at uttalelsene gjort av det eldste barnet er hensyntatt, jf barnevernloven § 6-3. I denne saken kan det se ut til at fylkesnemnda ikke legger noen vekt på det yngre barnets uttalelse til den sakkyndige i vurderingen av barnets mening.

Det fremstår som om fylkesnemnda legger noe vekt på uttalelser som barnet har kommet med til sakkyndige, særlig i de tilfeller hvor dette sammenfaller med uttalelser gjort til talsperson. Egenvekten av uttalelser gjort til den sakkyndige ser ut til å være mindre, særlig for barn under syv år. Tendensen ser ut til å være at uttalelser gjort til den sakkyndige bidrar til å modere den relative vekten av uttalelser gjort til barnets talsperson.

4.3.5 Uttalelse til andre

I en rekke av sakene har barnet uttalt seg til andre i tillegg til talsperson eller prosessfullmektig. De uttaler seg til ansatte ved skole eller barnehage, til barnevernsansatte, til politi eller til fosterforeldre/beredskapsforeldre. Som nevnt i punkt 2.4.3, vil uttalelser gjort til andre enn talsperson være et moment vedrørende den relative vekten av barnets uttalelser og synspunkter. Man ser i flere av sakene at barnets uttalelser sammenfaller med det de senere uttrykker via talsperson, og da styrkes vekten. Dersom barnets uttalelser til andre står i motstrid til det de uttrykker til nemnda svekkes vekten.

Et eksempel på at barnets uttalelse gjort til andre sammenfaller med det de senere uttrykker til talsperson er FNV-2012-361-TRL som omhandlet omsorgsovertakelse av fire barn i alderen ett til ni år, på grunn av vold i hjemmet. Kun det eldste barnet på ni år fikk oppnevnt talsperson. Jenta uttrykte overfor sakkyndig at hun var usikker på om hun ville flytte hjem på grunn av frykt for nye voldshandlinger. Hun uttrykte det samme for sin talsperson, noe også fylkesnemnda bemerket.

4.3.6 Oppsummering

Det fremgår tydelig av gjennomgått praksis fra fylkesnemnda at barn over femten år konsekvent gis partsrettigheter i tråd med barnevernloven § 6-3 annet ledd og for barn fra og med fylte syv år oppnevnes det talsperson. I sakene hvor det er flere barn involvert, ser det enkelte barn ut til å behandles individuelt, ved at barn som er gamle nok får partsrettigheter, og andre får talsperson. Ingen barn som ikke har partsrettigheter er hørt direkte for nemnda.

Videre gjengis det regelmessig fra barnets uttalelser til en sakkyndig, og det vises også hyppig til uttalelser gjort til andre.

Fylkesnemnda vektlegger uttalelser barnet har gjort til sakkyndig eller andre. Disse uttalelsene kommer ofte på siden av den offisielle uttalelsen i henhold til kravet i barnevernloven § 6-3, men anvendes for å moderere vekten av barnets uttalelse. Dersom uttalelser gjort til sakkyndig eller andre sammenfaller med uttalelser gjort til talsperson eller via prosessfullmektig, styrkes vekten. Dersom det er motstrid mellom uttalelsene svekkes den.

4.4 Innholdet av barnets uttalelse

4.4.1 Innledning

I hvilken grad barnet uttaler seg klart om situasjonene, og hvilke ønsker det måtte ha, varierer mye. I enkelte saker har barnet for eksempel kun synspunkter vedrørende spørsmålet om omsorgsovertakelse eller tilbakeføring, mens i andre vil det i tillegg ha synspunkter vedrørende

omfang av samvær. Det vil derfor være flere vedtak hvor fylkesnemnda fatter avgjørelse som kun delvis er i henhold til barnets ønske.

Barnets synspunkt og mening kommer til uttrykk på forskjellige måter. Et barn vil ofte ikke uttrykke seg klart den ene eller andre veien, og uttalelsene må i noen grad tolkes for å avgjøre hva barnet faktisk ønsker. Et eksempel på dette er i FNV-2013-286-TEL, som omhandlet spørsmål om omsorgsovertakelse av en gutt på 9 år. Til talsperson uttalte gutten at «*det er litt trist og litt ikke-trist*» dersom han ikke skal bo hos mor. Denne tvetydige uttalelsen ble gjort tydeligere ved at gutten viste glede ved å skulle flytte i fosterhjem og at han uttalte til sakkynndig at han ikke ønsket å flytte tilbake til mor.

Jeg skal i det videre gjennomgå noen ulike scenarier og gi eksempler på barnas uttalelse fra saksutvalget.

4.4.2 Vedtak vedrørende omsorgsovertakelse

Tolv av de utvalgte vedtakene gjelder spørsmål om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12 eller § 4-8. I syv av de tolv vedtakene ble det fattet avgjørelse i samsvar med barnets ønske, i tre av vedtakene ble det fattet vedtak mot barnets ønske og i de to resterende sakene viste barna en ambivalens vedrørende å flytte tilbake til foreldre og ytret ønske både om å flytte hjem og bli boende i beredskapshjem. I elleve av vedtakene ble resultatet fortsatt omsorgsovertakelse. I kun én sak ble barnet tilbakeført til foreldre.

I saker med eldre barn vil man typisk se mer konkrete synspunkter og artikulerte uttalelser. I FNV-2014-38-HSF, som gjaldt omsorgsovertakelse av en jente på 15 år på grunn av manglende omsorgsevne hos mor, uttalte jenta ved sin prosessfullmektig at hun stiller seg bak kommunens forslag til vedtak. Hun så at hjemmesituasjonen ikke er bra nok, og at hun trengte trygge rammer som ikke kunne oppnås ved hjelpetiltak. Hun presiserte at det ikke handlet om manglende kjærlighet til foreldrene, men om deres evne til å gi henne nødvendig og god omsorg. Jentas uttalelser var svært klare og entydige, og det var dermed ikke nødvendig for nemnda å tolke uttalelsene.

I saker hvor det er yngre barn vil det være mer usikkerhet knyttet til deres uttalelser og hva de faktisk mener. I FNV-2013-952-OSL var to barn på 5 og 6 år utsatt for vold av mor. Det var i tillegg et barn på 2 år i familien. Barna hadde ikke representasjon i saken, men uttalte seg til sine respektive beredskapsmødre. Barnet på seks år har fortalt til beredskapsmor at hun ble slått, og viste samtidig hvor på kroppen hun ble slått. Hun sa videre at hun var sikker på at dommeren (les: nemndsleder) ville si at hun ikke skulle hjem til mor. Hun uttrykte det samme i samtale med saksbehandler fra barneverntjenesten. Barnet på fem år fortalte til sin beredskapsmor at hun ikke ville bo med mamma fordi hun bare «*slår og slår og slår, det gjør*

vondt, vondt, vondt.» Hun ba beredskapsmor om å fortelle til nemndsleder at hun ikke ville bo hos moren. Mor bestred påstandene om vold, og anførte at barna blandet begrepene «slå» og «kjeft». Nemnda viste til at barnet på fem år i noen situasjoner hadde sagt at noen kjefter og er sint. Nemnda mente således at de forstår forskjellen mellom å slå og å kjeft. De viste i tillegg til at begge de eldste barna hadde vist hvor på kroppen de var blitt slått. Fylkesnemnda tolket utsagnene som et klart uttrykk for at barna ikke ønsket å bo hos mor. De viste til at barnas ønsker var sammenfallende med hva nemnda hadde funnet å være til deres eget beste, og anvendte deres mening som et moment i helhetsvurderingen av barnets beste. Nemnda fattet avgjørelse om å overta omsorgen for barna, i tråd med barnas eget ønske.

Som man ser i eksemplene er det stor forskjell på hvordan barna uttaler seg og hvor klart de presenterer sine synspunkter og meninger. I saker med eldre barn ser man at barna uttaler seg konkret både om tidligere og nåværende situasjon, med en stor grad av innsikt. De er videre tydelige i sine ønsker for hvordan de vil at situasjonen skal være fremover. I slike saker trengs det liten fortolkning for å avdekke hva barnet faktisk mener. I saker med yngre barn vil det ofte være mer diffuse utsagn, noe som krever at nemnda må foreta en tolkning av uttalelsene, og hvilke synspunkter de gir uttrykk for.

Man ser i tillegg en forskjell på hva barn forteller til ulike aktører. Det fremstår som om barna er tydelige med å si hva de ønsker når de uttaler seg til talsperson eller via prosessfullmektig, men at de ofte har vagere og mer diffuse uttalelser når de har vært i samtale med andre aktører tidligere i saksforløpet.

4.4.3 Vedtak vedrørende tilbakeføring

Tre av sakene omhandler spørsmål om tilbakeføring av barna til foreldrenes omsorg, jf barnevernloven § 4-21. I to av sakene ble det fattet vedtak i tråd med barnets ønske, og i den siste saken ga ikke barnet noe klart ønske om hvor han ønsket å bo. I to av sakene ble resultatet tilbakeføring og i den siste ble kravet om tilbakeføring ikke tatt til følge.

I FNV-2013-4-OPP var det fremmet krav fra mor om tilbakeføring, og det skulle vurderes hvorvidt mor skulle fratas foreldreansvaret. Årsaken til spørsmålet om foreldreansvaret var at mor nektet datteren på 11 år å få pass, slik at hun kunne dra på ferietur sammen med fosterfar og halvsøsken. Jenta ga klart uttrykk for at hun ønsket å fortsette å bo hos «pappa» (fosterfar). Dette ble uttalt både til talsperson og sakkyndig. Uttalelsen er tilstrekkelig tydelig til at nemnda ikke behøver å tolke den. Jenta uttalte seg samtidig om omfanget av samvær med mor og fremmet ønske om hyppigere samvær. Når hun ble informert av talsperson at mor ønsket samvær hver tredje helg ville jenta også dette. Hun begrunnet dette med at hun ikke ønsket at mor skulle bli lei seg. En slik opplevd lojalitet til foreldre er en viktig nyanse å plukke opp fra slike uttalelser. Dette må vektlegges ved vurderingen av hvorvidt barnets synspunkter er deres

egne eller om de er påvirket av foreldre. Nemnda poengterer lojalitetskonflikten og modererer vekten av jentas ønske.

4.4.4 Vedtak etter barnevernloven § 4-20

I tre av sakene ble det behandlet spørsmål etter barnevernloven § 4-20. To av disse sakene gjaldt kun fratakelse av foreldreansvar, mens den siste gjaldt fratakelse på grunn av samtykke til adopsjon. I alle tre sakene ble det fattet vedtak om å frata den aktuelle forelder foreldreansvaret.

FNV-2013-422-HSF gjaldt spørsmål om samtykke til adopsjon for to barn på tre og fire år. Far hadde utsatt barna for vold, og mor hadde ikke tilstrekkelig omsorgsevne. Barna hadde ikke representasjon og uttalte seg dermed ikke direkte om adopsjonsspørsmålet. Gutten på fire år hadde likevel hatt uttalelser som «pappa slår» og «mannen slår» til fosterforeldre. Nemnda anvendte denne uttalelsen, kombinert med barnas reaksjoner etter samvær, i vurderingen av hvilken belastning kontakt med foreldre hadde for barna. Fylkesnemnda fattet vedtak om samtykke til adopsjon.

I FNV-2013-229-NOR var det spørsmål om å nekte far samvær og å frata far foreldreansvar for tre barn i alderen 5, 12 og 13. Far var straffedømt for vold mot mor og barna. Det eldste barnet uttalte til talsperson at han ikke ønsket å treffe far. Han ønsket å bo sammen med mor og søsken. Barnet hadde i tillegg uttalt til flere at far slår. Barnet på 12 år uttalte seg også til talsperson og uttrykte at han ikke ønsket å treffe far. Barnet var positivt innstilt til å bo i fosterhjem, men ønsket samvær med mor og andre søsken. Det yngste barnet hadde ikke representasjon og uttalte seg heller ikke til noen andre. Ingen av barna uttalte seg konkret om spørsmålet om fars foreldreansvar, men det ville muligens være å kreve mye av barna dersom man forventet at de hadde klare formeninger om hva dette ville innebære. Fylkesnemnda fattet vedtak om å nekte far samvær og fratok far foreldreansvaret. Avgjørelsen om samvær ble fattet i tråd med barnas ønske.

4.4.5 Vedtak vedrørende samvær

Tre av sakene omhandler spørsmål om samvær, jf barnevernloven § 4-19. Kun én av sakene omhandler kun dette spørsmål, mens i de to andre sakene kommer spørsmål om samvær i tillegg til vedtak om omsorgsovertakelse og spørsmål om fratakelse av foreldreansvar. I alle tre vedtak ble det fattet avgjørelse i tråd med barnas ønske.

FNV-2014-49-AGD gjaldt krav om utvidet samvær mellom far og tre jenter på rundt 11, 13 og 14 år. Det var oppnevnt felles talsperson for alle tre jentene. To av jentene hadde i tillegg uttalt seg til en barnevernskonsulent om dette spørsmålet. I denne samtalen uttalte begge at de ikke ønsket hyppigere samvær med far. Til talsperson uttalte alle tre at de ikke ønsket økt

samvær med far på grunn av at de ikke kjente ham, men alle ytret ønske om å treffe sine to eldre søsken, to gutter. Nemnda uttalte at de tolket uttalelsene slik at jentene ga uttrykk for at de ikke ønsker å overnatte hos far. Fylkesnemnda tok ikke kravet om økt samvær til følge og fattet således avgjørelse i henhold til barnas ønsker. Nemnda understreket at barn har en rett til kontakt med søsken, uavhengig av omfanget av samvær med foreldre. De viste videre til at de ikke har hjemmel til å regulere søskensamvær, men viser til barnevernloven § 4-16 første ledd der barneverntjenesten er pålagt å legge til rette for samvær med søsken.

4.4.6 Avgjørelser hvor barnet uttaler seg om flere spørsmål

I sytten av de tjue vedtakene fra fylkesnemnda ble det behandlet mer enn ett spørsmål. I nesten alle vedtakene hvor det er vurdert flere spørsmål omhandler tilleggsspørsmålet fastsettelse av samvær. Dette blir vurdert sammen med hovedspørsmål om omsorgsovertakelse, adopsjon eller tilbakeføring. I én av avgjørelsene er hovedspørsmålet omfanget av samvær og tilleggsspørsmålet fratakelse av foreldreansvar.

Kristin Skjørten gjennomførte i 2010 et studie av barns deltakelse i foreldretvister etter barne-lova. Hun analyserte 163 lagmannsrettsdommer, og fant at barn ble som oftest hørt i sine synspunkter om hovedspørsmålet i saken, men ble som regel ikke hørt om tilleggsspørsmålet i saker som omhandlet flere spørsmål.⁴⁸

I tolv av avgjørelsene viser nemnda konkret til barnets uttalelse ved vurderingen av tilleggsspørsmål. I ett vedtak uttaler barnet seg om samvær, men fylkesnemnda viser ikke til denne uttalelsen ved vurderingen av samværets omfang. I én sak uttaler barnet seg om samværets omfang, men spørsmålet ble aldri aktuelt da vedtaket om omsorgsovertakelse ikke ble opprettholdt.

I kun to av sakene ser barnet ut til å ikke ha blitt hørt vedrørende tilleggsspørsmålet. I én av disse omhandlet tilleggsspørsmålet fratakelse av foreldreansvar, som i seg selv er et så komplisert spørsmål at det vil være vanskelige for barn å ta stilling til. Barna i saken var fem, tolv og tretten år gamle. Alderen på de to eldste er da så høy at det er nærliggende å vise til deres eventuelle uttalelser om dette i behandlingen av spørsmålet.

I ett av vedtakene har ikke barnet uttalt seg hverken om hovedspørsmålet eller tilleggsspørsmålet. Dette beror på en saksbehandlingsfeil⁴⁹ og saken ble sendt tilbake til barnevernet for videre behandling.

⁴⁸ Skjørten(2010) Kapittel 5

⁴⁹ FNV-2013-284-AGD

I henhold til mitt saksutvalg virker fylkesnemnda å stort sett høre barna både vedrørende hovedspørsmål og tilleggsspørsmål.

4.4.7 Oppsummering

Det fremgår klart av de gjennomgåtte eksempler at barnets uttalelser varierer i stor grad både når det gjelder hva som blir uttalt og hvem det blir uttalt til. Det er ingen tydelige forskjeller på uttalelser i saker med ulik hjemmel, med unntak av for spørsmålet om fratakelse av foreldreansvar etter barnevernloven § 4-19. Barna uttalte seg ikke konkret om dette spørsmål i noen av de tre sakene hvor dette spørsmålet kom opp. Begrepet foreldreansvar kan være vanskelig å forstå for barn, noe som kan være grunnen til at de ikke har ytret noen klare synspunkter rundt dette spørsmålet. Det er likevel fullt mulig å tolke mer generelle uttalelser, eller uttalelser om andre spørsmål, til også å gjelde spørsmålet om fratakelse av foreldreansvar. Ett eksempel på dette kan man se i FNV-2013-229-NOR hvor barna klart gir uttrykk for at de ikke ønsker å treffe far mer. En slik uttalelse kan man anvende både på spørsmål om samvær og på spørsmål om foreldreansvar, men man må da muligens moderere uttalelsens vekt når det gjelder foreldreansvaret, i tråd med spørsmålets kompleksitet.

Man ser i flere saker at barna modererer eller endrer sine uttalelser og synspunkter på forskjellige stadier i saken. Man kan ofte se at barna uttaler seg om et spørsmål til for eksempel barnevernsansatte i en tidlig fase av saken, for så senere endre standpunkt eller moderere uttalelsene i samtale med talsperson eller prosessfullmektig i forbindelse med saksforberedelse til fylkesnemndsbehandling. Det er i slike tilfeller viktig å belyse nærmere hva som har blitt sagt også til andre aktører enn talsperson/prosessfullmektig, og hvordan disse uttalelsene er kommet frem, slik at man kan avdekke hva barnet faktisk mener.

4.5 Vekten av barnets uttalelser

4.5.1 Innledning

Hvordan barnets uttalelser og synspunkter blir vektlagt vil bero på en rekke momenter, som en del av en helhetsvurdering. Som nevnt i punkt 2.4 kan man skille mellom uttalelsens egenvekt og uttalelsens relative vekt. Jeg har i punkt 4.3 allerede vært inne på hvordan uttalelser gjort til sakkyndig eller andre aktører kan påvirke vekten av barnets uttalelse. Jeg skal i det videre gi noen eksempler på ulike vektmomenter vurdert av fylkesnemnda og belyse hvordan barns uttalelser blir vektlagt i en helhetsvurdering.

4.5.2 Uttalelsens egenvekt

Egenvekten av barnets uttalelse vurderes helhetlig ut fra en rekke mulige momenter. Noen av momentene fremgår direkte av lovteksten, slik som barnets alder og modenhet, mens andre,

som hvor konsekvent uttalelsen har vært eller om uttalelsene må fortolkes, kommer inn som tilleggsmomenter.

I de fleste gjennomgatte avgjørelsene fra fylkesnemnda er det mye fokus på barnets alder når man vurderer hvilken gjennomslagsvekt barnets uttalelse skal få. FNV-2013-179-OPP omhandlet spørsmål om omsorgsovertakelse av en seksten år gammel jente med hjemmel i barnevernloven § 4-12 på grunn av mors manglende omsorgsevne. Jenta var part i saken og uttalte via sin prosessfullmektig at hun ønsket å bo hos mor. Fylkesnemnda uttalte at «*Jentas alder tilsier at det skal legges stor vekt på hennes syn i saken*». Nemnda la også vekt på at jenta hadde moderert sine innledende uttalelser til barnevernstjenesten, og at forholdet mellom mor og datter så ut til å ha bedret seg. Fylkesnemnda tok ikke kommunens begjæring om omsorgsovertakelse til følge. Avgjørelsen ble fattet i henhold til jentas eget ønske.

FNV-2013-708-HSF gjaldt krav om tilbakeføring av en syv år gammel gutt. Omsorgen ble fratatt mor på grunn av manglende omsorgsevne, blant annet som følge av rus. Gutten uttalte til sin talsperson at han ønsket å bo halvparten av tiden i fosterhjemmet og halvparten av tiden hos mor. Fylkesnemnda uttalte at barnets mening ut fra hans alder ikke vil kunne ha avgjørende vekt, men må ha betydning i den samlede vurdering nemnda foretar. Man ser her at nemnda justerer vekten i henhold til guttens alder og anvender uttalelsene som et moment i helhetsvurderingen. Vekten av guttens uttalelser ble i denne saken moderert av at gutten opplevdes å ha en vekslende lojalitet mellom mor og fostermor, og at gutten vanskelig kunne vurdere konsekvensene av de alternativer det var snakk om på lang sikt. Resultatet i saken ble tilbakeføring til mor.

Hvor konsekvente uttalelsene har vært, og hvor lenge barnet har uttrykt dem, har stor betydning i fastsettelsen av uttalelsenes egenvekt. I FNV-2013-3-ROG var det spørsmål om omsorgsovertakelse av en jente på fjorten år og en gutt på sytten år. Barna var utsatt for langvarig omsorgssvikt fra mor. Mor tok lite hensyn til barnas behov, hadde en svært negativ væremåte overfor dem og brukte vold som ledd i oppdragelsen. Barna ble akutt plassert etter at gutten hadde ringt politiet etter en fysisk krangel med mor. Politiet kontaktet barnevernvakten da det ble oppdaget at barna bodde i et lager som mor disponerte. Barna uttalte til barnevernsvakten at de mistrivdes med situasjonen, og håpet at de kunne bo et annet sted. Gutten var part i saken for fylkesnemnda og uttalte via sin prosessfullmektig at han ønsket å bo hjemme hos mor. Jenta uttrykte til sin talsperson at hun ønsket å bo hos mor frem til hun ble 18 år. Fylkesnemnda valgte å ikke legge avgjørende vekt på uttalelsene til barna, tross deres høye alder. Nemnda mente uttalelsene var preget av en lojalitet til mor, sammenholdt med en påvirkning fra mor ved at de er gitt ansvaret for omsorgsovertakelsen. Nemnda la også stor vekt på barnas uttalelse til barnevernsvakten på tidspunktet for akuttvedtaket. Nemnda mente disse uttalelsene ga et autentisk uttrykk for hvordan barna hadde det, og hva de egentlig mente. Fylkes-

nemnda fattet vedtak om omsorgsovertakelse for begge barna. Avgjørelsen ble fattet mot barnas eget ønske.

FNV-2013-100-ROG gjaldt krav om omsorgsovertakelse av en femten år gammel jente. Mor klarte ikke å opprettholde psykisk omsorg for jenta som hadde et stort oppfølgingsbehov. Jenta var part i saken og uttalte via sin prosessfullmektig at hun primært ville bli boende hos sin mormor, men heller ville flytte hjem til mor enn å flytte i fosterhjem. Ved fylkesnemndas behandling ga jenta uttrykk via sin advokat for at det gikk bedre mellom henne og mor. Fylkesnemnda la ikke avgjørende vekt på uttalelsene til jenta, tross hennes høye alder. Jentens uttalelser om en bedring i forholdet til moren var et resultat av en kontakt med mor som hadde vært av moderat art, omfang og hyppighet. Nemnda påpekte at jenta i lang tid hadde vist en sterk motvilje mot å flytte hjem til mor og ikke hadde ønsket noen kontakt overhodet. Fylkesnemnda vedtok å overta omsorgen for jenta og plassere henne i fosterhjem. Avgjørelsen ble fattet mot jentas eget ønske.

4.5.3 Uttalelsens relative vekt

Den relative vekten av uttalelsene i den enkelte sak beror på aktuelle motargumenter og mot hensyn. Momenter som har innvirkning på vekten av barnets uttalelse kan være uttalelser fra andre om hva barnet har uttalt, vurdering av sakkyndig, sakens kompleksitet, traumer, mv.

I FNV-2013-188-TRL var det spørsmål om omsorgsovertakelse av to jenter på elleve og femten år på grunn av svært høyt konfliktnivå mellom mor og far, som barna også ble involvert i. Den eldste jenta var part i saken og uttalte via sin prosessfullmektig at hun ønsket å bli boende hos mor. Jenta på elleve år uttalte via sin talsperson at hun ønske å bli boende hos mor. Fylkesnemnda bringer frem flere momenter angående uttalelsens egenvekt, deriblant en tydelig lojalitetskonflikt overfor foreldrene, og et skifte i barnas mening. Det redegjøres i tillegg i saken for uttalelser fra en rekke andre aktører. Alle disse uttalelsene moderer vekten av barnas uttalelser, da de gir argumenter for at omsorgsovertakelse er til barnas beste. Uttalelsene viser at det vil være skadelig for jentene å bli boende hjemme og nemnda fant at barnas ønske ikke veier opp for dette. Fylkesnemnda vurderte at det har vært alvorlige mangler i omsorgssituasjonen for jentene, og vedtar at omsorgsovertagelse er til det beste for jentene.

FNV-2013-22-OST omhandlet omsorgsovertakelse av en syvårig jente hvor det var sannsynliggjort at jenta var utsatt for seksuelle overgrep mens hun var under foreldrenes omsorg. Jenta hadde uttalt seg ved sin talsperson, og fremsto som noe ambivalent. Dette fremgikk også av talspersonens rapport, hvor det ble oppsummer at *«Jeg opplevde «jente» som ukonsentrert under samtalen og er derfor usikker på hvor gjennomtenkt synspunktene hennes var.»* Jenta uttalte at hun liker seg i beredskapshjemmet, men sa også at hun vil flytte hjem. Hun sa videre at det er dumt hvis hun må flytte i fosterhjem. Det forelå omfattende observasjoner av seksu-

ell adferd hos jenta, både fra barnehage, skole, BUP, familieterapeut og miljøterapeut. Nemnda fant det sannsynliggjort at jenta hadde vært utsatt for et traume som hun trolig hadde foretrengt, men som hadde stor innvirkning på hennes atferd. Det ble videre sagt at det er usikkert om jenta selv skjønner at hun er et offer. Nemnda konkluderte med at på bakgrunn av de svært alvorlige forholdene jenta hadde levd under, så kunne ikke hennes egne ønsker i saken få avgjørende betydning. Nemnda vedtok å overta omsorgen for jenta.

4.5.4 Tolkning av atferd som uttrykk for barnets mening.

I en rekke av avgjørelsene er det gjort observasjoner av barnets atferd i ulike situasjoner, observert av flere ulike aktører. Det kan være ansatte i skole eller barnehage, personell hos barnevernet eller BUP, eller det kan være observasjoner gjort av sakkyndig i saksforberedelsene til fylkesnemnda. Den observerte atferden kan anvendes som bevis for omsorgssituasjon, som selvstendige uttrykk for barnets faktiske oppfatning om situasjonen eller det kan anvendes som en vektnorm under helthetsvurderingen av barnets uttalelser.

Sterke reaksjoner på samvær kan bidra til fortolkningen av barnets synspunkt på samvær med foreldre. FNV-2014-71-AGD gjaldt behandling av klage fra mor på midlertidig tvangsvedtak om plassering og samvær for en jente på 10 år. Jenta var plassert hos sin farmor og farfar, som var godkjent som fosterforeldre for henne. Jentas farmor hadde informert barneverntjenesten om at jenta hadde sterke reaksjoner før og etter samvær. Dagen før og etter samværet ville hun ikke gå på skolen og på vei hjem fra samværet utagerte hun veldig. Jenta hadde i tillegg flere ganger truet med å ta livet sitt etter å ha gjennomført samvær med mor. I saksforberedelsene til behandling i fylkesnemnda uttrykte jenta via sin talsperson at hun ønsket samvær med mor fra fredag til søndag, uten tilsyn. I nemndas behandling av plasseringsvedtaket ble jentas reaksjoner fremhevet som bevis for hvor belastende samværene var for henne. I vurdering av samværet ble det uttalt:

«Etter nemndas vurdering kan det ikke legges avgjørende vekt på Jentas uttalelse om samværet med mor. Hun er ikke i stand til å forstå sine egne følelser og reaksjoner i forbindelse med samværene, og hvilke belastning det innebærer for henne. Nettopp det at hun har vanskelig for å håndtere disse følelsene, og utagerer så kraftig som hun gjør, er sakens kjerne.»

Nemnda løfter ansvaret for samværssituasjonen bort fra barnet ved å legge tydelig vekt på hennes reaksjoner i forbindelse med samværet. På bakgrunn av disse reaksjonene modererer nemnda vekten av jentas uttalelse ved helthetsvurderingen av hva som er til hennes beste.

Barns reaksjoner på omsorgsovertakelsen, og eventuelle forbedringer i fosterhjem eller beredskapshjem kan si mye om deres tidligere omsorgssituasjon og hvordan de selv opplever den-

ne. I FNV-2012-229-NOR var det spørsmål om fratakelse av fars foreldreansvar for tre barn på fem, tolv og tretten år, samt vurdering av samvær mellom barna og far. De to eldste barna uttrykte begge klart at de ikke ville treffe far igjen. Det ble i avgjørelsen vist til vedtaket om omsorgsovertakelse av de tre barna. I relasjon til det eldste barnet, A, opplyste det første beredskapshjemmet at han var veldig skvetten og engstelig da han kom dit. Han var i tillegg plaget med sengevæting. Det andre beredskapshjemmet opplyste også at han var engstelig da han kom, men at det senere gikk bedre, og at han ble mindre skvetten. Sengevætingsproblemet forsvant også. Fra beredskapshjemmet til det andre barnet, B, ble det opplyst at han virket engstelig og sliten da han kom. Også dette barnet var sengevæter. Beredskapshjemmet meldte om at problemet avtok gradvis etter at han flyttet dit, og at det senere forsvant. Angsten for at far skulle dukke opp, og den generelle engstelsen avtok også. I relasjon til det yngste barnet, C, meldte beredskapshjemmet at hun hadde en positiv utvikling etter at hun kom dit. Nemnda anvendte disse opplysningene i sin vurdering av barnas tidligere omsorgssituasjon og brukte dette som argument for å nekte far samvær med barna. Dette ble begrunnet med at man ikke ville risikere å retraumatisere barna etter at de har hatt en positiv utvikling i sine respektive beredskapshjem. Dette ble også underbygget med barnas eget ønske om å slippe å treffe far.

Nemnda anvender barnas positive utvikling i beredskapshjemmene som begrunnelse for å nekte samvær med far og bruker det som en vektnorm sett i sammenheng med barnas eget ønske om å ikke ha samvær med far. Barnas uttalelser gis økt vekt ved å vise til konkret bedring av omsorgssituasjonen.

Det siste eksempelet på observasjon av atferd er FNV-2013-22-OST, som nevnt over. Avgjørelsen inneholdt en rekke observasjoner av jentas atferd fra kontaktlærer på skolen, barnehager, barnevernstjenesten, BUP, og fra familieterapeuter på hjemmebesøk. Det ble meldt om en svært seksualisert atferd, hvor jenta kler seg naken, forsøker å ta på kjønnsorganer til både voksne og andre barn, kommenterer at kvinnelig familieterapeut har «fine pupper» og viser frem kjønnsorgan til mannlig familieterapeut på hjemmebesøk. I tillegg til dette har jenta utviklet en håndteringsmekanisme hvor hun imiterer dyreatferd når hun blir konfrontert med atferden sin. Beredskapshjemmet meldte om en gradvis forbedring. Nemnda anvendte observasjonene i vurderingen av hvorvidt det var sannsynliggjort at jenta hadde vært utsatt for seksuelle overgrep og som bevis på mangler i den emosjonelle omsorgen hun hadde fått hos forldrene. I tillegg til dette vektla nemnda observasjonene i vurderingen av hennes ønske om å bli tilbakeført til foreldrene.

4.5.5 Oppsummering

I de gjennomgåtte sakene ser man at nemnda, i barnets beste-vurderingen i den enkelte sak, foretar en helhetsvurdering av en rekke momenter, hvor barnets uttalelse og ønske er ett av dem. Vekten av disse uttalelsene modereres til dels kraftig av andre relevante vektmomenter,

noe som i enkelte tilfeller medfører at barnets ønske ikke vektlegges i særlig stor grad. Man ser dette særlig tydelig i saker som er svært komplekse, eller hvor de negative virkningene er langsiktige og vanskelige å se for barnet.

Fylkesnemnda benytter seg av alder som et naturlig utgangspunkt i vurderingen av hvordan barnets mening skal vektlegges, men det fremstår som klart at de ikke lar seg binde av dette. Det er eksempler på at de uttaler klart at også svært unge barns mening skal vektlegges, og man ser at uttalelser fra barn med relativ høy alder tillegges liten vekt når barnets beste taler klart for motsatt resultat, eller når det foreligger andre momenter som modererer vekten av uttalelsene.

Man ser tydelig at nemnda også anvender observasjon av atferd tolkningen i av barnas synspunkter og hvordan de faktisk opplever sin egen omsorgssituasjon. Disse observasjonene anvendes både som konkrete holdepunkter for faktiske forhold og som momenter som påvirker den relative vekten av barnas uttalelser.

4.6 Særlig sårbare barn

Som vist til i punkt 2.6 og 3.6 må det tas særlig hensyn til det enkelte barn ut fra dets individuelle forutsetninger. Ett eksempel på dette er FNV-2013-422-HSF, som vist til tidligere, hvor det var spørsmål om samtykke til adopsjon for to barn på tre og fire år. Mor hadde blitt utsatt for vold av barnas far og mors omsorgsevne var ikke tilfredsstillende. Barna hadde negative reaksjoner på interaksjon mellom fosterforeldre og utviste negativ atferd etter samvær med mor. Nemnda begrunnet til dels samtykke til adopsjon med barnas reaksjoner på samværet og til dels med at dersom de ikke samtykket nå ville barna bli inkludert i en eventuell prosess knyttet til mors samvær når de fyller syv år, jf barnevernloven § 6-3. Nemnda tar her hensyn til barnas tidligere opplevelser og anser det som uheldig for dem å bli involvert i prosessen.

4.7 Barnet har ikke blitt hørt – saksbehandlingsfeil

I to av avgjørelsene kommenterer fylkesnemnda manglende høring av barna. FNV-2014-71-AGD gjaldt behandling av klage over midlertidig vedtak om tvangsplassering av jente på ti år med hjemmel i barnevernloven § 4-6. Fylkesnemnda kommenterer under behandling av samværets omfang at det ikke er lagt frem opplysning om at jenta ble hørt før akuttvedtaket ble truffet, og at dette i så fall er en saksbehandlingsfeil. Nemnda uttaler videre at feilen er reparert ved at jenta er gitt talsperson og at hennes mening er referert for nemnda.

FNV-2013-284-AGD, som nevnt tidligere, omhandlet også klage over barneverntjenestenes midlertidige vedtak om plassering utenfor hjemmet etter barnevernloven § 4-6. Barnet i den aktuelle saken var seks år gammelt. Fylkesnemnda fant at saken var beheftet med flere saks-

behandlingsfeil, deriblant at det ikke ble gjennomført samtale med barnet før vedtaket ble truffet. Nemnda uttalte at dette var både et brudd på utredningsplikten i forvaltningsloven § 17 og et brudd på barnevernlovens § 6-3 første ledd. Da barnet er snart seks år sa nemnda at det må legges til grunn at det ville være i stand til å danne seg egne synspunkter på om det ønsket å flytte alene til beredskapshjemmet eller om det ville bo sammen med mor. Nemnda konkluderte med at saksbehandlingsfeilene kunne ha virket inn på vedtakets innhold og at det ikke kunne repareres av fylkesnemnda. Vedtaket ble derfor opphevet og saken ble sendt tilbake til barneverntjenesten for ny vurdering.

Det fremgår klart at manglende gjennomføring av barnets uttalelsesrett er en saksbehandlingsfeil som kan medføre opphevelse av vedtaket, med mindre det kan repareres i nemndsbehandlingen. Dette gjelder både for barn over og under syv år, da det uansett vil være et krav om å vurdere hvorvidt barnet skal høres.

Spørsmålet om hvorvidt det er saksbehandlingsfeil å ikke la barn under syv år uttale seg har ikke kommet opp i Høyesterett. I Rt-1999 s.490 opphevet Høyesterett kjennelsen fra lagmannsretten da en tretten år gammel gutt ikke var hørt. Manglende høring er også her ansett som en saksbehandlingsfeil som gir grunnlag for å oppheve avgjørelsen, men det er ikke avklart hvorvidt dette også gjelder når barn under syv år ikke er hørt.

5 Oppsummering av praksis fra Høyesterett og praksis fra Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker

Høyesterett og fylkesnemnda virker å ha en relativt korrekt gjennomføring av retten til å bli hørt.

Det er svært viktig at man ikke forholder seg for strengt til syv års-grensen i barnevernloven § 6-3, da denne ikke er ment som en begrensning av retten til å uttale seg. Dersom nemnd og domstolene gjør en realitetsvurdering av hvorvidt barn under syv skal få uttale seg, må dette fremgå tydelig av avgjørelsen. Når dette ikke nevnes kan man spørre seg om denne lovpålagte vurderingen gjennomføres i praksis.

Som redegjort for i punkt 4.2.3 tenderer fylkesnemnda til ikke å gjennomføre en vurdering av hvorvidt barn under syv år skal høres, noe som er svært betenkelig. Denne problemstillingen ser ikke ut til å ha kommet på spissen i Høyesterett, så det er vanskelig å vurdere hvorvidt Høyesteretts gjennomføring er riktig på dette punktet.

På samme måte er det også viktig at det gjøres en vurdering av hvorvidt man skal oppnevne talsperson for barn under syv år. Det er hjemmel for å gjøre dette i forskriften⁵⁰, men det ser ikke ut til at dette er noe som blir vurdert av fylkesnemnda.

Det er noen forskjeller i hvordan barna blir hørt i fylkesnemnda mot hvordan de blir hørt i Høyesterett. Den største forskjellen er at barnet ikke uttaler seg via talsperson i Høyesterett, da denne retten kun strekker seg til behandling i fylkesnemnda. Basert på mitt saksutvalg ser Høyesterett ut til å anvende sakkyndige i gjennomføring av barnets rett til å bli hørt. Høyesterett er tydelige på å inkludere denne rettigheten i de sakkyndiges mandat og sikrer på denne måten at barna får anledning til å uttale seg.

Fylkesnemnda er konsekvent med å oppnevne talsperson for barn mellom syv og fjorten år, og med å gi partsrettigheter til barn som er fylt femten år. Barn yngre enn syv år er i en rekke saker hørt, enten via talsperson oppnevnt for eldre søsken eller ved uttalelser til fosterforeldre eller beredskapsforeldre. Da ingen av barna i sakene for Høyesterett var over femten år var det ingen som hadde partsrettigheter. Det er da ikke mulig å kommentere Høyesteretts gjennomføring av barnevernloven § 6-3 annet ledd.

⁵⁰ FOR-2013-02-18-203 § 1 (2)

Høyesterett og fylkesnemnda har nokså lik metode for redegjørelsen og tolkingen av barnas uttalelser. De gjennomfører begge en grad av fortolkning av barnas uttalelser for å finne barnets faktiske synspunkt og mening. Dette gjelder særlig for yngre barn, som typisk er mer vage og ambivalente i sine uttalelser. Barnets uttalelser tolkes semantisk, men de belyses også ved tolkning gjort av andre, for eksempel sakkyndig, ved andre utsagn fra barnet eller ved observasjon av barnets atferd.

Både Høyesterett og fylkesnemnda knytter vurderingen av uttalelsenes vekt opp til helhetsvurderingen av barnets beste. Alder står som et viktig moment for begge, mens det ser ut til at Høyesterett i større grad støtter seg på vurderingen og uttalelser fra de sakkyndige enn det fylkesnemnda gjør.

6 Avslutning

Barn er en svak og sårbar gruppe i samfunnet med et stort behov for sterke og tydelige rettigheter som blir håndhevet på korrekt måte. Barnets rett til å bli hørt er en rettighet som det ser ut til at blir praktisert lojalt i henhold til rettighetens innhold. Det er likevel rom for forbedringer.

Det er svært viktig at man ikke lar seg begrense av barnets alder eller modenhet, men at man gjør en reell vurdering i den enkelte sak om hvorvidt barnet skal høres eller ikke.

Både fylkesnemnda og domstolene må ha særlig fokus på gjennomføringen av rettighetene til særlig sårbare grupper av barn, da disse ofte vil ha mindre mulighet til å ivareta sine egne rettigheter. Det må legges til rette for at alle barn får uttale seg på det språk eller på den måte som de har behov for, og man må ha fokus på en skånsom gjennomføring av samtaler og intervju av barnet. Dette gjelder spesielt for barn utsatt for traumer.

Litteraturliste

Lovregister

Lov 17 mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov
Lov 10 februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker
Lov 8 april 1981 nr.7 om barn og foreldre
Lov 28 februar 1986 nr. 8 om adopsjon
Lov 17 juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester
Lov 21 mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett
Lov 01 august 2003 nr 86 om endringer i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov).
Lov 17 juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister

Konvensjoner

FNs konvensjon om barnets rettigheter med protokoller

Forarbeider

Innst.186 S (2013-2014)	Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Hallgeir H Langeland, Per Olaf Lundteigen, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande om grunnlovfesting av sivile og politiske menneskerettigheter, med unntak av romertall X og romertall XXIV
Prop.106 L (2012-2013)	Endringer i barnevernloven
Innst.O.nr.92 (2002-2003)	Innstilling fra justiskomiteen om lov om endring i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av Barnekonvensjonen i norsk lov)
Ot.prp.nr.45 (2002-2003)	Om lov om endring i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)
NOU 2000:12	Barnevernet i Norge Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer

Ot.prp.nr.44 (1991-1992)

Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)

Forskrifter

FOR-2013-02-18-203

Forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker

FOR-2009-10-15-1286

Forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her

FOR-1998-10-02-925

Forskrift om dommeravhør og observasjon

FOR-1993-12-22-1430

Forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda

Avgjørelser fra Høyesterett

Rt-2013 s.1176

Rt-2007 s.561

Rt-2006 s.1308

Rt-2006 s.247

Rt-2005 s.624

Rt-2004 s.1046

Rt-2004 s.999

Rt-2002 s.908

Rt-2002 s.875

Rt-1999 s. 1883

Rt-1999 s.490

Rt-1998 s.1592

Vedtak fra fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker

FNV-2013-286-TEL

FNV-2013-952-OSL

FNV-2013-915-OSL og FNV-2013-918-OSL

FNV-2013-100-ROG

FNV-2013-188-TRL

FNV-2013-179-OPP

FNV-2013-178-HSF

FNV-2012-361-TRL
FNV-2013-22-OST
FNV-2013-3-ROG
FNV-2012-169-TEL
FNV-2014-38-HSF
FNV-2014-49-AGD
FNV-2013-229-NOR
FNV-2013-422-HSF
FNV-2013-708-HSF
FNV-2013-174-AGD
FNV-2013-4-OPP
FNV-2014-71-AGD
FNV-2013-284-AGD

Rundskriv

Rundskriv Q-11/2013

Rundskriv om barnets talsperson – kommentarer til forskrift 18. februar 2013 nr. 203 om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker

UDI rundskriv: RS-2010-075

Retningslinjer for høring av medfølgende barn i saker om beskyttelse

Juridisk teori

BLD - Barne- likestillings og inkluderingsdepartementet *Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker*. Oslo, 2014

Eckhoff, Torstein og Eivind Smith *Forvaltningsrett*. 9. utgave. Oslo, 2010

Gamst, Kari Trøften og Åse Langballe, *Barn som vitner. En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør. Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming*. Oslo, 2004.

Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg *Barnekonvensjonen*. 2.utgave. Oslo, 2012.

Langballe, Åse, *Den dialogiske barnesamtalen: Hvordan snakke med barn om sensitive temaer*. Oslo, 2010.

Lindboe, Knut *Barnevernrett*. 6.utgave. Oslo, 2012.

Skjørten, Kristin *Barns meninger om samvær I: Kjørholt, Anne Trine Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?*, Oslo, 2010, Kapittel 5

Stang, Elisabeth Gording og Hilde Lidén *Barn i asylsaker*. Oslo, 2014.

«General comment» fra FNs barnekomité

Committee on the Rights of the Children *General Comment No. 7 Implementing child rights in early childhood*. Genève, 2005

Committee on the Rights of the Children *General Comment No. 12 The right of the child to be heard*. Genève, 2009

Committee on the Rights of the Children *General Comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration*. Genève, 2013.